DOI: 10.11649/a.2363
Article No.: 2363

Adeptus pismo humanistów
nr 16/2020 r.

Tymoteusz Król – aktywista na rzecz rewitalizacji języka wilamowskiego, etnolog, badacz kultury i historii Wilamowic oraz członek Stowarzyszenia „Wilamowianie". Doktorant w Instytucie Slawistyki PAN, gdzie przygotowuje pracę doktorską na temat pamięci Wilamowian o powojennych prześladowaniach.
ORCID: http://orcid.org/0000-0003-1408-6530
e-mail: wymysojer@al.uw.edu.pl

Maciej Mętrak – slawista (bohemista) i etnolog, asystent w Instytucie Slawistyki PAN. W roku 2020 obronił pracę doktorską z zakresu etnolingwistyki. Badacz środkowoeuropejskich mniejszości etnicznych i językowych, od ponad pięciu lat zaangażowany w działania dokumentacyjne i rewitalizacyjne w Wilamowicach.
ORCID: http://orcid.org/0000-0002-5285-4580
e-mail: maciej.metrak@ispan.waw.pl

Andrzej Żak – student studiów drugiego stopnia w Kolegium MISH UW, gdzie przygotowuje pracę magisterską o apofonii w języku litewskim. Do jego głównych zainteresowań należą problematyka języków mniejszościowych, język wilamowski, języki bałtyckie i językoznawstwo historyczno-porównawcze.
ORCID: http://orcid.org/0000-0001-6107-989X
e-mail: andzejus.zakas@gmail.com

Tymoteusz Król, Maciej Mętrak, Andrzej Żak

Bibliografia adnotowana publikacji dotyczących kultury Wilamowic i języka wilamowskiego z lat 2001–2020

Wilamowice (wilam. Wymysoü, niem. Wilmesau), dziś trzytysięczne miasto w powiecie bielskim w województwie śląskim, od dawna wzbudzały zainteresowanie podróżników i naukowców różnych narodowości i specjalności. Początkowo, od końca XIX wieku, okresy wzmożonego zainteresowania miejscową kulturą i językiem wiązały się często z ideologicznymi projektami mającymi dowieść odwiecznej polskości bądź niemieckości miasta i jego mieszkańców. W połowie ubiegłego stulecia trauma drugiej wojny światowej i później-

The study was conducted at the authors' own expense. Authors' contribution: article idea (T. K., M. M. and A. Ż.); writing the manuscript (T. K., M. M. and A. Ż.)
The second author is a member of the Editorial Team of this journal.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

szych prześladowań stała się przyczyną strachu Wilamowian[1] przed otwartym kultywowaniem własnej tożsamości. Świadomość lokalnej odrębności z czasem słabła, co wiązało się również z mniejszym zaangażowaniem badaczy. Pierwsze lata XXI wieku przyniosły jednak trwający do dziś znaczny wzrost zainteresowania Wilamowicami i ich kulturą. Projekty badawcze i rewitalizacyjne podejmowane były i są z inspiracji badaczy związanych m.in. z Uniwersytetem Śląskim w Katowicach, Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetem Warszawskim, ale – co najważniejsze – również przez samych Wilamowian[2]. Regularnie publikowane są nowe prace naukowców polskich i zagranicznych zainteresowanych polem badawczym, które z powodzeniem można już nazywać wilamowianistyką, a w przypadku aktywności członków lokalnej wspólnoty – wilamowskimi badaniami autochtonicznymi.

Mimo tak dużego zainteresowania nie ukazała się jednak do tej pory żadna bibliografia prac poświęconych Wilamowicom. Przygotowując niniejszą publikację, chcieliśmy wypełnić tę lukę, opracowując możliwie pełny spis tekstów naukowych i popularnonaukowych. Głównym celem bibliografii jest pomoc naukowcom i popularyzatorom, zarówno tym słabiej zorientowanym w temacie i dopiero rozpoczynającym swoje poszukiwania, jak i tym bardziej doświadczonym, którzy mimo wszystko mogą nie znać części trudniej dostępnych materiałów. Jako osoby osobiście zaangażowane w działania rewitalizacyjne mamy również nadzieję, że bibliografia służyć będzie samym Wilamowianom, a udokumentowanie tego, jak wiele zostało napisane na temat wilamowskiej kultury i języka, osłabi nieprzychylne mniejszościom przekonania deprecjonujące lokalną tożsamość.

Niniejsza bibliografia obejmuje publikacje wydane po roku 2001, który przyjmujemy za cezurę nie tylko jako początek XXI wieku, ale także jako datę publikacji monografii *Wilamowice. Przyroda, historia, język, kultura oraz społeczeństwo miasta i gminy*, która stanowiła symboliczne podsumowanie wcześniejszych badań i punkt przełomowy dla późniejszych działań rewitalizacyjnych. Choć lista nie zawiera wcześniejszych prac, mamy nadzieję, że pozostała część bibliografii wilamowskiej, obejmująca publikacje z lat 1860–2000, w przyszłości również znajdzie swoje miejsce na łamach „Adeptusa". Decyzję o tym, by w pierw-

[1] Zgodnie z przyjętą przez większość współczesnych badaczy konwencją różnicujemy pisane wielką literą określenie „Wilamowianin" (członek grupy etnicznej) od zgodnego z literacką polszczyzną określenia „wilamowiczanin" (mieszkaniec miasta). Analogicznie przymiotnik „wilamowski" określa zjawiska i obiekty związane z lokalną kulturą, zaś „wilamowicki" – z miastem Wilamowice w kontekście administracyjnym.

[2] Symboliczne znaczenie ma tu Akademia Wilamowska (*Wymysiöerysy Akademyj–Accademia Wilamowicziana*), powołana w roku 2013 dla ułatwienia współpracy między mieszkańcami miasta a zewnętrznymi badaczami. Najważniejsza dla lokalnej wspólnoty pozostaje jednak przede wszystkim działalność Stowarzyszenia Na Rzecz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Miasta Wilamowice „Wilamowianie".

szej kolejności opublikować część bibliografii bliższą czasom współczesnym, podjęliśmy świadomie, wiedząc, że zawarte w później napisanych pracach informacje bibliograficzne pozwolą dotrzeć także do większości starszych źródeł.

Lista obejmuje zarówno prace ważne i znaczące, jak i publikacje mniejszej wagi, które zdecydowaliśmy się wymienić i skomentować ze względu na ich dużą dostępność i potencjalnie największy zasięg. Zrezygnowaliśmy jedynie z drobnych artykułów prasowych, których ogromna liczba znacznie wydłużyłaby pracę i rozmyła naukowy charakter prezentowanych publikacji[3]. Bibliografia obejmuje prace z zakresu językoznawstwa, literaturoznawstwa, etnologii, historii oraz nauk społecznych wydane w języku wilamowskim, polskim, niemieckim i angielskim. Ponieważ losy Wilamowic są nierozerwalnie splecione z życiem urodzonych lub mieszkających w tym miasteczku osób, niektóre umieszczone na liście pozycje dotyczą biografii konkretnych postaci historycznych (bez wątpienia najwięcej materiałów wiąże się ze św. Józefem Bilczewskim, choć za istotne uznaliśmy jedynie część z nich). Cenne treści odnaleźć można również w pracach historyków, etnografów i regionalistów dotyczących nie samych Wilamowic, ale także pobliskiej bielsko-bialskiej wyspy językowej czy całego Śląska. Ze względu na znaczną liczbę takich publikacji, tylko częściowo dotyczących interesującego nas tematu, zdecydowaliśmy się zawrzeć w bibliografii przede wszystkim te, które zawierają nigdzie wcześniej nieujęte informacje. Przyjęte kryteria są rzecz jasna arbitralne i choć staraliśmy się uwzględnić jak największą liczbę prac, zdajemy sobie sprawę, że pewne teksty mogły zostać przez nas przeoczone lub niesłusznie pominięte, z wdzięcznością przyjmiemy więc wszelkie uwagi i uzupełnienia.

Podczas tworzenia koncepcji niniejszej bibliografii posłużyliśmy się m.in. opracowaniem *Bibliografia adnotowana naukowych prac bułgarystycznych wydanych w Polsce w latach 1947–2012* autorstwa Sylwii Siedleckiej (Siedlecka, 2014) oraz publikacją *Etnolingwistyka. Bibliografia adnotowana 1988–2008* opracowaną przez Łukasza Tomczaka (Tomczak, 2010). Lista nie została podzielona na rodzaje publikacji (monografie, artykuły w czasopismach itp.), ponieważ wprowadziłoby to niepotrzebne rozdrobnienie, ale jest uporządkowana według dat publikacji (a w ramach tego samego roku alfabetycznie). Jedyna kategoria wydzielona od pozostałych tekstów to wilamowskojęzyczne utwory literackie, a zatem prace nienaukowe, ale służące popularyzacji i rozwojowi języka, które zdecydowaliśmy się dołączyć do niniejszej listy jako dodatek mający pomóc w ich rozpowszechnieniu.

---

[3] Tematy związane z Wilamowicami regularnie pojawiają się w dziennikach i tygodnikach zarówno o charakterze lokalnym, jak i ogólnokrajowym. Bieżącemu życiu miasta i gminy poświęcony jest wydawany przez wilamowicki Miejsko–Gminny Ośrodek Kultury magazyn „Wilamowice i okolice", ukazujący się obecnie pięć razy w roku. Archiwum pisma, historią sięgające roku 1990, dostępne jest w całości online: https://mgok.wilamowice.pl/tagi/wilamowice-i-okolice (dostęp: 30.11.2020).

Opis każdego z tekstów składa się z adresu bibliograficznego (zgodnego z przyjętymi w „Adeptusie" zasadami APA7), streszczenia zawartości publikacji oraz do pięciu (ośmiu w przypadku większych monografii) słów kluczowych, które zostały wybrane z opracowanej przez nas puli liczącej 45 szczegółowych zagadnień – mogą one zatem różnić się od słów kluczowych przypisanych pracom przez ich autorów, często o wyższym stopniu ogólności. Każda notka oznaczona jest inicjałami jej autora.

Nawiązując do tematu bieżącego numeru „Adeptusa", chcemy również, by nasze opracowanie przynajmniej w niewielkim stopniu uwzględniało możliwości oferowane przez rozwój technologii cyfrowych. Sam fakt publikacji online w pliku PDF oznacza rzecz jasna, że poszczególne słowa kluczowe czy nazwiska autorów można sprawnie wyszukiwać w tekście. Gdzie tylko było to możliwe, do adresu bibliograficznego dołączyliśmy również link odsyłający do pełnego tekstu publikacji online. Przy artykułach publikowanych w wolnym dostępie są to adresy oficjalnych stron czasopism, bibliotek cyfrowych lub repozytoriów uniwersyteckich. Opracowania stanowiące efekt projektów dokumentacyjnych i rewitalizacyjnych również są zazwyczaj dostępne w Internecie[4], zaś w przypadku pozostałych prac korzystamy z platform upowszechniających teksty naukowe, takich jak *Academia* i *ResearchGate*, o ile sami autorzy zdecydowali się je tam udostępnić[5].

Bibliografia (do wstępu)

Siedlecka, S. (2014). Bibliografia adnotowana naukowych prac bułgarystycznych wydanych w Polsce w latach 1947–2012. *Slavia Meridionalis*, *2014*(14), 462–516. https://doi.org/10.11649/sm.2014.022

Tomczak, Ł. (2010). *Etnolingwistyka: Bibliografia adnotowana 1988–2008*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Wykaz stron internetowych

Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej. (b.d.) *Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej: Baza dokumentacji zagrożonych języków*. http://www.inne-jezyki.amu.edu.pl

Engaged Humanities. (b.d.). *Engaged humanities in Europe: Capacity building for participatory research in linguistic-cultural heritage (ENGHUM)*. https://engagedhumanities.al.uw.edu.pl/

[4] Należy tu wymienić trzy najważniejsze projekty: *Dziedzictwo Językowe Rzeczpospolitej*: www.inne-jezyki.amu.edu.pl (dostęp: 30.11.2020), *Revitalizing Endangered Languages*: www.revitalization.al.uw.edu.pl (dostęp: 30.11.2020) i *Engaged Humanities*: www.engagedhumanities.al.uw.edu.pl (dostęp: 30.11.2020).

[5] W przypadku kłopotów z dotarciem do konkretnych publikacji prosimy o kontakt mailowy, w miarę możliwości chętnie udostępnimy czytelnikom materiały z własnych zbiorów.

Wilamowice i Okolice. (b.d.). MGOK Wilamowice: Wydarzenia kulturalne z twojej okolicy. https://mgok.wilamowice.pl/tagi/wilamowice-i-okolice

Endangered languages: Comprehensive models for research and revitalization (b.d.). Revitalizing Endangered Languages. http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/

2001 (7 publikacji)

Barciak, A. (Red.). (2001). *Wilamowice: Przyroda, historia, język, kultura oraz społeczeństwo miasta i gminy*. Urząd Gminy Wilamowice.

badania terenowe; folklor; historia miasta; język wilamowski; muzyka

Obszerna, interdyscyplinarna monografia gminy Wilamowice, zawierająca również wiele informacji na temat samego miasta. Każdy z rozdziałów napisany został przez kilku autorów. Pracę otwiera rozdział o środowisku naturalnym (Barciak, 2001, ss. 33–68), redagowany przez Jana Lacha. Następnie w rozdziale *Historia* (Barciak, 2001, ss. 69–256) pod redakcją Wiesławy Korzeniowskiej opisane zostały dzieje obszaru dzisiejszej gminy od czasów pradziejowych po okres powojenny. Osobne podrozdziały poświęcono bibliotekom parafialnym na terenie gminy oraz abp. Józefowi Bilczewskiemu. Kolejny rozdział: *Tradycje kultury ludowej* (Barciak, 2001, ss. 263–410), redagowany przez Marię Lipok-Bierwiaczonek, zawiera opis tradycyjnych zajęć ludności, życia rodzinnego, zwyczajów dorocznych, stroju ludowego, muzyki tradycyjnej, sztuk plastycznych i budownictwa ludowego oraz wyobrażeń o lokalnej tożsamości. Rozdział czwarty przedstawia społeczność gminy w ujęciu socjologicznym (Barciak, 2001, ss. 411–486, red. Wojciech Świątkiewicz), m.in. kwestie„swojskości" i „odmienności", aktywność społeczności lokalnych, życie religijne i strukturę rodziny. Rozdział *Język i piśmiennictwo* (Barciak, 2001, ss. 487–578), pod redakcją Tomasza Wicherkiewicza i Jadwigi Zieniukowej, przedstawia zagadnienia związane z położeniem Wilamowic jako enklawy językowej, w tym piśmiennictwa wilamowskojęzycznego, a także innych rękopiśmiennych zabytków z terenu gminy. Dalsze rozdziały dotyczą architektury sakralnej (Barciak, 2001, ss. 579–598, red. Ewa Chojecka), heraldyki (Barciak, 2001, ss. 599–616, red. Romuald Kubiciel) i współczesnego wizerunku gminy (Barciak, 2001, ss. 617–646, red. Marian Trela). Wszystkie rozdziały opatrzone są streszczeniami w języku niemieckim. Na końcu publikacji znajdują się liczne aneksy zawierające wykazy właścicieli wsi, sołtysów, burmistrzów, proboszczów oraz innych władz miejskich i przewodniczących organizacji lokalnych, spisy nazw miejscowych, opisy kapliczek i krzyży, kalendarium wydarzeń historycznych gminy. Recenzję tomu można znaleźć np. w „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej" (Beata Wojciechowska, nr 3/4, 2003, ss. 439–441[6]). (TK, MM)

[6] Odsyłacze bibliograficzne do literatury, na którą powołujemy się w opisach pozycji właściwej bibliografii wilamowskiej, zdecydowaliśmy się pozostawić w tekście głównym, aby nie wprowadzać do artykułu dodatkowego poziomu komplikacji.

Bazielich, B. (2001). *Strój wilamowicki*. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze[7].

badania terenowe; historia miasta; okres powojenny; strój wilamowski

Zeszyt *Atlasu Polskich Strojów Ludowych* dokumentujący przede wszystkim historię stroju i zaniku jego używania (ostatnia wizyta autorki datowana jest na 1996 rok, a zatem na krótko przed reaktywacją zespołu ludowego i wzmożeniem zainteresowania lokalną kulturą). Sama autorka określa badania przeprowadzone do publikacji w Wilamowicach jako „sporadyczne", znaczna część pracy poświęcona jest dziejom miasteczka, strojom grup sąsiednich i rozwojowi strojów ludowych w ogóle. Część dotycząca stroju wilamowskiego skupia się na stroju kobiecym, praca zawiera szkice krojów poszczególnych części ubioru i cztery kolorowe tablice z fotografiami ze zbiorów Miejsko–Gminnego Ośrodka Kultury. Zwraca uwagę brak konsultacji językowych, prowadzący do błędnych zapisów wilamowskich nazw części ubioru. (MM)

Filip, E. T. (2000–2001). Stroje z Wilamowic. *Kalendarz Beskidzki*, *41–42*, 92–98.

strój wilamowski; wyspy językowe; związki z Wiedniem

Tekst prezentujący specyfikę stroju wilamowskiego, a także historię zainteresowania się nim przez bielskie muzealnictwo. Oprócz popartego gruntownymi badaniami terenowymi opisu stroju, w którym omówione zostały zasady kompletowania zestawów, nazwy poszczególnych wzorów i pochodzenie materiałów, na uwagę zasługuje wstęp przedstawiający kontekst historyczny odmienności kulturowej i językowej Wilamowic. (TK)

Lasatowicz, M. K. (2001). Wilamowice und die deutschen Sprachinseln in Oberschlesien. W F. Grucza (Red.), *Tausend Jahre polnisch-deutsche Beziehungen: Sprache – Literatur –Kultur – Politik: Materialien des Millennium-Kongresses, 5.–8. April 2000* (ss. 338–347). Graf-Punkt.

fonetyka i fonologia; język wilamowski; kontakty językowe; wyspy językowe

Artykuł przedstawia sytuację „niemieckich wysp językowych" na Górnym Śląsku (Schönwald/Bojków, Kosthenthal/Gościęcin, Bielsko-Biała i Wilamowice), wpisując się w nurt *Sprachinselforschung*. Za „przykład paradygmatyczny" służą Wilamowice. Autorka opiera się na własnych badaniach z końca lat 80. XX wieku, podsumowanych we wcześniejszych publikacjach. Krótko przedstawia historię miasteczka, archaizmy językowe wilamowskiego, jego innowacje i kontakty językowe. (AŻ)

[7] Publikacja dostępna online na stronach Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Wrocławskiego: https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/94522/edition/89125 (dostęp: 30.11.2020).

Lipok-Bierwiaczonek, M. (2001). Etnologia wobec flamandzkiego mitu: Z prac nad monografią gminy Wilamowice. *Ziemia Śląska*, *5*, 211–226.

badania terenowe; folklor; historia miasta; mitologia pochodzenia; strój wilamowski

Tekst stanowi zapowiedź i zarazem streszczenie interdyscyplinarnej monografii gminy Wilamowice pod redakcją Antoniego Barciaka (Barciak, 2001). Autorka i jednocześnie redaktorka rozdziału etnologicznego monografii opisuje tutaj pokrótce historię Wilamowic, również tę najnowszą, a także historię prac nad omawianą książką. Wiele miejsca poświęca mitowi pochodzenia Wilamowian z Flandrii. Badaczka podaje również wiele przykładów mieszania się kultury śląskiej i małopolskiej w Wilamowicach i innych miejscowościach gminy. (TK)

Lipok-Bierwiaczonek, M., & Michalczyk, M. (2001). *Z „flamandzkim" rodowodem: Wilamowianie i ich sąsiedzi*. Muzeum Śląskie.

badania terenowe; folklor; historia miasta; mitologia pochodzenia; strój wilamowski

Katalog wystawy podsumowującej badania terenowe prowadzone na potrzeby monografii z roku 2001. Folder liczy 16 stron tekstu, osiem czarno-białych plansz ze zdjęciami i zadrukowaną na czterech stronach kolorowymi fotografiami okładkę. Dodatkowo na luźnej karcie dołączona jest mapa gminy i słowniczek słów wilamowskich podanych za monografią Latosińskiego (Latosiński, J. (1909). *Monografia miasteczka Wilamowic. Na podstawie źródeł autentycznych*. Drukarnia Literacka pod zarządem L. K. Górskiego). Tekst towarzyszący wystawie obejmuje historię Wilamowic i ich języka, opis stroju wilamowskiego i strojów z sąsiednich miejscowości, zwyczajów dorocznych, zabytków architektonicznych z terenu całej gminy oraz historii gospodarczej wszystkich miejscowości. (TK, MM)

Sztoler, G. (2001). Niderlandy na wzgórzach. *Śląsk*, *70*(8), 10–12[8].

badania terenowe; historia miasta

Relacja z badań terenowych na terenie gminy Wilamowice prowadzonych przez studentów Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Opolskiego pod opieką prof. Antoniego Barciaka. Artykuł zawiera informację o przygotowywanej monografii. (MM)

[8] Czasopismo dostępne na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej: https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/19720/edition/17227 (dostęp: 30.11.2020).

2002 (3 publikacje)

Filip, E. T. (2002). Miasteczko Wilamowice w przeszłości i przyszłości Bielsko-Bialskiego Muzeum. W G. Grabowska & A. Stawarz (Red.), *Etnografia miasta jako przedmiot zainteresowań muzealnictwa polskiego* (ss. 49–57). Muzeum w Rybniku, Polskie Towarzystwo Etnologii Miasta.

badania terenowe; bielsko-bialska wyspa językowa; historia miasta; strój wilamowski; wyspy językowe

Tekst przedstawiający historię Wilamowic, a także kolekcji stroju wilamowskiego Muzeum Historycznego w Bielsku-Białej. Interesujący jest zwłaszcza szczegółowy opis badań terenowych autorki oraz ich wyników – opis stroju i reakcji mieszkanek okolicznych wsi na zdjęcia ubiorów Wilamowianek. Autorka pisze również o tropach badawczych, które należałoby prześledzić (pochodzenie związek, krzyżyków i innych elementów), a także potrzebie dokładnej dokumentacji wzornictwa i elementów stroju wilamowskiego w postaci publikacji, katalogu oraz strony internetowej. (TK)

Lipok-Bierwiaczonek, M. (2002). Wilamowice: Mit flamandzki, stereotypy i rzeczywistość kulturowa. *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, *6*, 175–188[9].

folklor; historia miasta; mitologia pochodzenia; strój wilamowski

Autorka artykułu przygląda się stereotypom (w tym autostereotypom) dotyczącym wyjątkowości wilamowskiej kultury na tle sąsiednich miejscowości. Opierając się na danych etnograficznych, zgromadzonych podczas prac nad monografią pod redakcją Antoniego Barciaka (Barciak, 2001), polemizuje z powielanym przez media w drugiej połowie lat 90. XX wieku mitem Wilamowic jako flamandzkiej enklawy. Podkreślając unikatowość języka i stroju ludowego, zwraca uwagę na podobieństwa pozostałych elementów kultury Wilamowic do elementów z innych miejscowości śląsko-małopolskiego pogranicza. (MM)

Perkowska, U. (2002). Z Wilamowic w świat: Wilamowiczanie na Uniwersytecie Jagiellońskim na przełomie XIX i XX wieku. *Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego*, *37*, 15–16.

historia miasta; historia parafii; Józef Bilczewski

Artykuł towarzyszący publikacji monografii pod redakcją Antoniego Barciaka (2001). Po krótkim przedstawieniu Wilamowic zawierającym przykład języka (fragment piosenki *Yh kant ȧmöł ȧ mȧkja śejn* w starym zapisie), na podstawie dokumentów z Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, autorka wymienia wilamowskich studentów Uniwersytetu z przełomu XIX

[9] Artykuł dostępny w repozytorium Muzeum Historii Polski: http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studia_Etnologiczne_i_Antropologiczne/Studia_Etnologiczne_i_Antropologiczne-r2002-t6/Studia_Etnologiczne_i_Antropologiczne-r2002-t6-s175-188/Studia_Etnologiczne_i_Antropologiczne-r2002-t6-s175-188.pdf (dostęp: 30.11.2020).

i XX wieku. Kończyli oni najczęściej wydziały Teologiczny (siedmiu przykładowych absolwentów to: Józef Bilczewski, Jan Danek, Franciszek Kózka, Karol Nikiel, Jan Nowak, Kazimierz Nycz i Franciszek Rosner) i Prawniczy (pięć przykładów: Józef Biesik, Jan Danecki, Józef Figwer, Franciszek Mika, Stanisław Nowak), rzadziej studia nauczycielskie na Wydziale Filozoficznym (łącznie sześciu absolwentów, z czego pięciu wymienionych w tekście: Józef Bittner, Franciszek Danek, Józef Danek, August Figwer, Franciszek Fox), wyjątkowo farmaceutykę (Jan Zejman) i medycynę (Herman Biesik–Mojmir, przy którego nazwisku wspomniany jest również jego brat Florian). Osobny akapit poświęcony jest kanonizowanemu rok przed publikacją artykułu Józefowi Bilczewskiemu, wspomnianemu wcześniej jako absolwent teologii. (MM)

2003 (6 publikacji)

Filip, E. T. (2003a). Elementy stroju świadczące o odrębności wilamowiczan (powiat bielski) w świetle dawnych inwentarzy i testamentów. W Z. Kłodnicki (Red.), *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce* (ss. 195–205). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski.

strój wilamowski; tożsamość etniczna; związki z Wiedniem

Autorka stawia tezę, że w XIX i XX wieku strój wilamowski był jednym z głównych wyznaczników odrębności Wilamowian. Wyróżniał się przede wszystkich znaczną liczbą tkanin pasiastych i kraciastych w kolorze czerwonym oraz związkami – elementem stroju głowy mężatek. Badaczka analizuje testamenty z Wilamowic i okolicznych miejscowości w celu stwierdzenia, czy taka odrębność występowała również wcześniej. Jej zdaniem, choć świadczą o tym liczne przesłanki, do ich potwierdzenia potrzebne są dalsze badania. (TK)

Filip, E. T. (2003b). O nas mówili: To takie hołdy-bołdy: Wilamowiczanie w oczach „swoich" i „obcych" w dwudziestym stuleciu. W M. Trojan (Red.), *Ich małe ojczyzny: Lokalność, korzenie i tożsamość w warunkach przemian* (ss. 109–120). Katedra Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Wrocławski.

bielsko-bialska wyspa językowa; historia miasta; mitologia pochodzenia; okres powojenny; strój wilamowski

Tekst prezentujący obraz Wilamowian w tekstach pisanych przez polskich i niemieckich badaczy i aktywistów, a także oparty na badaniach terenowych w Wilamowicach. Autorka opisuje spory narodowościowe, zwłaszcza z pierwszej połowy XX wieku, poświęca również dużo miejsca powojennym prześladowaniom Wilamowian oraz współczesnym stosunkom między Wilamowianami a mieszkańcami okolicznych wsi. (TK)

Rodak, J. (2003). Wilamowice i heretycy: Przyczynek do biografii ks. Jana Grzegorza Zdziewojskiego z Łasku (1609–1685). *Śląskie Miscellanea, 16*, 17–26. [Przedruk w: T. Banaś-Korniak & J. Malicki (Red.). *Staropolskie teksty i konteksty: Tom 5* (ss. 20–35). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego[10].

historia miasta; historia parafii; Jan Zdziewojski; reformacja i kontrreformacja

Artykuł przybliżający biografię księdza Jana Zdziewojskiego, który odnowił katolicką parafię w Wilamowicach po reformacji. Przedstawiony został w nim również kontekst historyczny reformacji i kontrreformacji na terenach Księstwa Oświęcimskiego ze szczególnym uwzględnieniem Wilamowic. Autor powołuje się na monografię Józefa Latosińskiego (1909) oraz dokumenty z archiwum parafialnego, które obszernie cytuje. (TK)

Perkowska, U. (2003). Młodość i lata krakowskie Józefa Bilczewskiego. W J. Wołczański (Red.), *Błogosławiony Józef Bilczewski Arcybiskup Metropolita Lwowski obrządku łacińskiego* (ss. 131–149). Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

historia miasta; Józef Bilczewski; kontakty językowe; socjolingwistyka; tożsamość etniczna

Tekst poświęcony młodości Józefa Biby-Bilczewskiego. Autorka opisuje pokrótce historię Wilamowic oraz tożsamość Wilamowian z polskiej perspektywy. Dużo miejsca poświęca sytuacji językowej oraz szkole w Wilamowicach. Opisując okres uczęszczania Biby do gimnazjum w Wadowicach oraz studiów w Krakowie, przedstawia również losy innych Wilamowian, którzy wybrali podobną ścieżkę kariery. (TK)

Wicherkiewicz, T. (2003). *The making of a language: The case of the idiom of Wilamowice, southern Poland*. Mouton de Gruyter[11].

język wilamowski; Florian Biesik; literatura wilamowska; literaturoznawstwo

Monografia stanowi analizę twórczości wilamowskiego poety Floriana Biesika w kontekście procesu tworzenia wilamowskiego języka literackiego. Podstawą monografii są odnalezione w roku 1989 rękopisy. We wstępie autor przedstawia historię języka wilamowskiego, krótko omawia jego najważniejsze cechy, a następnie przybliża sylwetkę poety. Główną część pracy stanowią oryginalne teksty Biesika (zwłaszcza *Óf jer wełt*), przetłumaczone na język angielski i niemiecki. W załączniku znajdują się niektóre teksty Biesika wydane przez Heinricha Andersa (1933, *Gedichte von Florian Biesik in der Mundart von Wilamowice*. Uniwersytet Poznański). (AŻ)

---

[10] Publikacja dostępna na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej: http://sbc.org.pl/Content/88207/ii499767-0-16.pdf (dostęp: 30.11.2020).

[11] Obszerne fragmenty dostępne w serwisie *Google Books*: https://books.google.pl/books/about/The_Making_of_a_Language.html?id=LuPGek6L4gIC&redir_esc=y (dostęp: 30.11.2020).

Wicherkiewicz, T., & Zieniukowa, J. (2003). Sociolinguistic changes in the borderland area of Małopolska (Little Poland / Polonia Minor) and Silesia in the 20th century. W S. Warchoł (Red.), *Proceedings of the Third International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Lublin, 24–29 July, 2000: T. 2* (ss. 449–457). Maria Curie-Skłodowska University Press.

dialekty polskie; język wilamowski; kontakty językowe; socjolingwistyka

Artykuł jest próbą porównania sytuacji dwóch położonych niedaleko siebie miejscowości – Wilamowic i Pisarzowic. Autorzy opisują sytuację socjolingwistyczną w omawianych miejscowościach oraz krótko przedstawiają najważniejsze przejawy wpływu polszczyzny (zarówno gwarowej, jak i ogólnej) na wilamowski i polskie cechy dialektalne w mowie mieszkańców Pisarzowic. (AŻ)

2004 (1 publikacja)

Tomasiewicz, J. (2004). Potomkowie Wandalów? *Śląsk*, *108*(10), 55–57[12].

historia miasta; mitologia pochodzenia; reformacja i kontrreformacja; tożsamość etniczna

Artykuł, pomimo niewielkiej objętości, w dość szczegółowy sposób przedstawia historię Wilamowic od założenia wsi do końca XIX wieku. W tekście wymienione są ważne wydarzenia historyczne, m.in. wojny husyckie, reformacja i jej konsekwencje, bogacenie się wsi i wykup z poddaństwa oraz dziewiętnastowieczny okres *prosperity*. Autor podkreśla „trzypiętrową" tożsamość dawnych Wilamowian: lokalną (wilamowską), polską i austro-węgierską, jako wciąż aktualny wzór harmonijnego współżycia różnych kultur i narodów. (MM)

2005 (5 publikacji)

Chojecka, E. (2005). Bielsko-bialska niemiecka wyspa językowa: Integralny element historii i kultury miasta. W J. Reszczyński (Red.), *Sprawy narodowościowe w Euroregionie Beskidy* (ss. 53–58). Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej[13].

bielsko-bialska wyspa językowa; reformacja i kontrreformacja; wyspy językowe

Krótki tekst przedstawiający wpływ historii regionu, zróżnicowanego językowo, narodowo i religijnie, na współczesny charakter Bielska-Białej. Autorka wymienia Wilamowice jako

[12] Czasopismo dostępne w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej: https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/20895/edition/18313 (dostęp: 30.11.2020).

[13] Publikacja dostępna w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej: http://sbc.org.pl/Content/11238/Sprawy_narod_w_Euror_Beskidy.pdf (dostęp: 30.11.2020).

część niemieckiej wyspy językowej i podkreśla konieczność wyzbycia się narosłych przez lata uprzedzeń dla lepszego zrozumienia dziejów pogranicza małopolsko-śląskiego. (MM)

Filip, E. (2005a). Flamandowie z Wilamowic? Stan badań. *Bielsko-Bialskie Studia Muzealne*, *4*, 146–198.

II wojna światowa; historia miasta; mitologia pochodzenia; okres powojenny; tożsamość etniczna

Autorka przedstawia aktualny stan badań nad pochodzeniem przodków Wilamowian oraz historyczne teorie o ich flamandzkich, anglosaskich i niemieckich korzeniach. Następnie, obficie cytując źródła historyczne (pamiętniki, dokumenty urzędowe i publikacje drukowane), relacjonuje zmiany w postrzeganiu Wilamowian i ideologie dotyczące ich pochodzenia etnicznego, związane z polsko-niemieckim konfliktem narodowym w XX wieku (m.in. aktywność działaczy germanizacyjnych przez I wojną światową, w tym spór o język nauczania w miejscowej szkole, działalność polskich Legionów i sytuację po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w roku 1918, oraz dzieje międzywojenne). Pracę zamyka szczegółowe przedstawienie sytuacji narodowościowej w okresie II wojny światowej i następujących po niej represji jako czynnika kształtującego obecną sytuację językowo-etniczną. (MM)

Filip, E. (2005b). Czy do poczucia tożsamości regionalnej potrzebna jest wiedza wynikająca z tradycji? Przypadek Wilamowic w powiecie bielskim. W A. Nadolska--Styczyńska (Red.), *Zagrożenie tożsamości? Problematyka globalizacji w zainteresowaniach polskiej antropologii* (ss. 127–138). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

XXI wiek; aktywizm językowy; badania terenowe; historia miasta; strój wilamowski

Artykuł poświęcony jest stopniowemu zanikowi wilamowskiej odrębności i pamięci o dawnych tradycjach – zjawiskom wynikającym początkowo z dziewiętnastowiecznych zmian społecznych i industrializacji, a w drugiej połowie XX wieku będących skutkiem celowej polonizacji i traumy powojennych prześladowań. Autorka konfrontuje wiedzę swoich rozmówczyń ze źródłami historycznymi, poruszając przede wszystkim kwestie związane ze strojem kobiecym, a w mniejszym stopniu z językiem wilamowskim. Praca przedstawia sytuację z przełomu XX i XXI wieku i zwraca uwagę na rolę, jaką w podtrzymywaniu i formalizowaniu tradycji odgrywają organizacje – starsze zespoły regionalne i nowo powołane (w momencie powstawania tekstu) Stowarzyszenie „Wilamowianie”. (TK, MM)

Filip, E. T. (2005c). Ubiór jako element identyfikacji grupy na przykładzie kobiecego stroju z Wilamowic. W J. Reszczyński (Red.), *Dziedzictwo kulturowe Euroregionu Beskidy: Materiały z konferencji „Przeszłość. Teraźniejszość. Przyszłość Euroregionu Beskidy”* (ss. 37–42). Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej[14].

historia miasta; strój wilamowski; tożsamość etniczna; wyspy językowe; związki z Wiedniem

Tekst prezentuje stan badań nad strojem wilamowskim, a autorka omawia, oprócz skąpej literatury na jego temat, materiały źródłowe w postaci ksiąg grodzkich i ziemskich. Udowadnia w ten sposób, że geneza wielu elementów stroju, a także materiałów produkcji fabrycznej, sięga już końca XVIII wieku i związana jest z podróżami handlowymi Wilamowian po Europie. Według badaczki w związku z tym trudno z tego powodu mówić o ludowości wilamowskiego stroju w tradycyjnym tego słowa znaczeniu. Autorka zwraca również uwagę na nikły stan wiedzy współczesnych Wilamowian o przedwojennych zasadach noszenia stroju, podkreślając jednocześnie silne poczucie tożsamości i związku z unikatową kulturą. (TK)

***Wilamowskie przydomki świadectwem przeszłości*. (b.d. [2005][15]). Stowarzyszenie na Rzecz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Miasta Wilamowice „Wilamowianie”.**

antroponimia; język wilamowski

Niewielka, dwunastostronicowa publikacja składająca się ze wstępu Katarzyny Kuźni, listy ok. 200 przydomków używanych tradycyjnie w Wilamowicach (w celu odróżnienia osób o takim samym imieniu i nazwisku) oraz opracowanej przez Franciszka Moslera listy mieszkańców Wilamowic, którzy zginęli w czasie II wojny światowej – w tym zestawionej oddzielnie listy mieszkańców pochodzenia żydowskiego wraz z ich zawodami. Obok każdego przydomka podane jest nazwisko rodziny, w którym on występował. (AŻ)

2007 (2 publikacje)

Gara, J. (2007a). *Kronika historyczna miasteczka Wilamowice*. Drukarnia Timex [nakładem własnym autora].

folklor; historia miasta; język wilamowski; okres powojenny; socjolingwistyka

Kronika napisana przez wilamowskiego poetę i historyka amatora Józefa Garę (Tołer Jüza). Zawiera podstawowe dane statystyczne i geograficzne, a przede wszystkim kilkunastostroni-

[14] Publikacja dostępna w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej: https://sbc.org.pl/dlibra/publication/12555/edition/11236/content (dostęp: 30.11.2020).

[15] Przy publikacjach niezawierających oficjalnej daty wydania podajemy ją w nawiasie kwadratowym, jeżeli jest nam znana z innych źródeł (zazwyczaj dzięki bezpośredniemu kontaktowi z autorami).

cowy opis historii Wilamowic z perspektywy autora. Zwraca uwagę szczególnie emocjonalnie potraktowany okres powojenny. Gara opisał również pokrótce strój oraz folklor Wilamowian. Opierał się głównie na monografii Józefa Latosińskiego (1909), którą uzupełnił własnymi spostrzeżeniami. (TK)

Rodak, J. (2007). Kalwiński epizod w dziejach wilamowskiej parafii i jej proboszcza. *Świat i Słowo*, *10*(1), 43–60.

historia miasta; historia parafii; Jan Zdziewojski; reformacja i kontrreformacja

Artykuł przybliżający historię reformacji i kontrreformacji w Wilamowicach ze szczególnym uwzględnieniem roli księdza Jana Zdziewojskiego jako odbudowującego parafię katolicką w tym miejscu. Biografia tej postaci jest tematem przewodnim tekstu. Autor powołuje się na monografię Józefa Latosińskiego (1909) oraz dokumenty z archiwum parafialnego. Tekst zbliżony jest do tekstu tego samego autora z 2003 roku. (TK)

2009 (5 publikacji)

Barciak, A. (2009). Pochodzenie mieszkańców Wilamowic w historiografii XIX i XX wieku. W A. Lityński, M. Mikołajczyk, T. Adamczyk, A. Drogoń, & W. Organiściak (Red.), *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej: Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin* (ss. 49–54). Uniwersytet Śląski.

historia miasta; mitologia pochodzenia

Artykuł przestawia krótko teorie dotyczące pochodzenia Wilamowian oraz poglądy dotyczące ich etnicznej odrębności, formułowane przez badaczy dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych. Opierając się na najstarszych analizowanych źródłach, kronice żywieckiej Andrzeja Komonieckiego z pierwszej połowy XVIII wieku (Komoniecki, A. (1987). *Chronografia albo Dziejopis żywiecki*. Towarzystwo Miłośników Ziemi Żywieckiej), autor stwierdza, że początkowo wieloetniczność i wielojęzyczność regionu traktowana była jak coś naturalnego. Refleksję nad pochodzeniem Wilamowian przyniósł wiek XIX. Początkowo uznawano niemieckie pochodzenie osadników, z czasem zaś – być może w kontrze do rosnącego w siłę niemieckiego nacjonalizmu – wykształciła się teoria o ich flamandzkim rodowodzie. (MM)

Danek, J. (2009a). *Katalog stroju wilamowskiego oraz dywagacji kilka*. Urząd Gminy w Wilamowicach.

folklor; historia miasta; strój wilamowski; tożsamość etniczna

Książka o charakterze popularnonaukowym, prezentująca strój wilamowski na tle historii Wilamowic i różnych teorii na temat pochodzenia Wilamowian. Przedstawione zostały w niej

również działania Miejsko–Gminnego Ośrodka Kultury w Wilamowicach na rzecz kultury wilamowskiej. Autorka cytuje też niektóre źródła historyczne znane już z innych publikacji. Książka opiera się na zeszycie *Atlasu Polskich Strojów Ludowych* autorstwa Barbary Bazielich (2001, publikacja opisana szerzej w niniejszym artykule), powielając błędy i nieścisłości zawarte w tej publikacji. (TK)

Danek, J. (2009b). *Strój wilamowski*. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Wilamowicach.

folklor; historia miasta; strój wilamowski; tożsamość etniczna

Poszerzona wersja *Katalogu stroju wilamowskiego* uzupełniona o tłumaczenie całego tekstu na język angielski oraz wiele dobrej jakości zdjęć archiwalnych i współczesnych, które nadają książce charakter albumowy. Nieco rozszerzona część bezpośrednio dotycząca stroju ponownie bazuje głównie na opracowaniu Barbary Bazielich (Bazielich, 2001). (TK)

Filip, E. T., & Król, T. (2009). *Strój wilamowski*. Stowarzyszenie na Rzecz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Miasta Wilamowice „Wilamowianie".

folklor; strój wilamowski

Praca o charakterze katalogu zawierająca fotografie archiwalne, zdjęcia zestawów stroju na poszczególne okazje, opisane równolegle po polsku i wilamowsku, oraz zdjęcia poszczególnych elementów stroju. Część obrazową publikacji poprzedza słowo wstępne Barbary Tomanek oraz tekst wprowadzający autorstwa Elżbiety Teresy Filip, opisujący historię stroju wilamowskiego. (MM)

Magris, C. (2009). Pogranicze, gdzie rodzi się poezja (J. Ugniewska, Tłum.). *Zeszyty Literackie*, *3*, 85–89.

Florian Biesik; literaturoznawstwo

Przedruk tekstu z włoskiego dziennika „Corriere della Sera" (z 28.06.2009) w przekładzie Joanny Ugniewskiej. Esej pochodzącego z Triestu pisarza dotyczący kulturotwórczej roli pograniczy i terytoriów spornych, w którym autor poświęca jeden akapit Florianowi Biesikowi i włoskiemu etapowi jego życia i twórczości. (MM)

2010 (4 publikacje)

Andrason, A. (2010). Expressions of futurity in the Vilamovicean language. *Stellenbosch Papers in Linguistics PLUS*, *40*, 1–10. https://doi.org/10.5842/40-0-1[16].

XXI wiek; język wilamowski; składnia

Autor analizuje różne sposoby wyrażania przyszłości we współczesnym wilamowskim. Obok regularnego czasu przyszłego (z czasownikiem posiłkowym *wada* 'stawać się') występują także inne konstrukcje, np. z czasownikiem *zuła* 'musieć' i innymi czasownikami modalnymi. (AŻ)

Andrason, A. (2010). Vilamovicean verbal system: Do the preterite and the perfect mean the same? *Linguistica Copernicana*, *1*(3), 271–285[17].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy dwie konstrukcje czasowe – *praeteritum* i *perfectum* – mają to samo znaczenie we współczesnym wilamowskim. Autor znajduje różnice charakteryzujące omawiane konstrukcje. *Praeteritum* może na przykład występować w funkcji perfektalnej (tzw. perfekt doświadczenia), *perfectum* z kolei – w znaczeniu czasu zaprzeszłego i w funkcji rezultatywnej. (AŻ)

Barciak, A. (2010). Wykupienie się gromady Wilamowice z poddaństwa oraz uwolnienie od wszelkich ciężarów i powinności pańskich w 1808 roku. W M. Mikołajczyk, J. Ciągwa, P. Fiedorczyk, A. Stawarska-Rippel, T. Adamczyk, A. Drogoń, W. Organiściak, K. Kuźmicz (Red.), O *prawie i jego dziejach księgi dwie: Studia ofiarowane profesorowi Adamowi Lityńskiemu w czterdziestopięciolecie pracy naukowej i siedemdziesięciolecie urodzin: Ks. 1* (ss. 597–602). Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Franz Augustin; historia miasta; historia parafii

Tekst, opierając się na Kronice Żywieckiej Franciszka (Franza) Augustina i późniejszych opracowaniach, przedstawia informacje o samorządzie wiejskim Wilamowic na przełomie XVIII i XIX wieku, okolicznościach wykupienia się Wilamowian z poddaństwa, dokonanego w roku 1808, i zaangażowanych w to wydarzenie osobach, podkreślając zwłaszcza udział wilamowskiego proboszcza Józefa Hanela w negocjacjach z właścicielem wsi Karolem B. Psarskim. (MM)

---

[16] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://spilplus.journals.ac.za/pub/article/view/1 (dostęp: 30.11.2020).

[17] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LinCop/article/view/LinCop.2010.014/6784 (dostęp: 30.11.2020).

Rodak, J. (2010). *Grzegorz Jan Zdziewojski z Łasku: Człowiek – dzieło – recepcja: Studium biograficzne*. Biblioteka Śląska w Katowicach[18].

historia miasta; historia parafii; Jan Zdziewojski; reformacja i kontrreformacja

Biografia księdza Zdziewojskiego, który był proboszczem w Wilamowicach w XVII wieku. Autor cytuje wiele dokumentów z archiwum parafialnego, które nie były przytaczane nigdzie indziej. Zaznaczone zostało również znaczenie języka wilamowskiego podczas reformacji i kontrreformacji w Wilamowicach. Biografia ma na celu rozpropagowanie postaci tego niesłusznie – zdaniem autora – zapomnianego kaznodziei. (TK)

2011 (1 publikacja)

Andrason, A. (2011). The Vilamovicean passive. *Linguistica Copernicana*, *5*(1), 221–243.

https://doi.org/10.12775/LinCop.2011.014[19].

XXI wiek; język wilamowski; składnia

W artykule został omówiony problem wilamowskiej strony biernej. Autor stwierdza, że strona bierna może być tworzona przy użyciu aż trzech czasowników posiłkowych: *zàjn* 'być', *wada* 'stawać się' i *błåjn* 'zostać'. Każdy z tych czasowników może występować we wszystkich czasach gramatycznych. Autor stwierdza różnice w użyciu i znaczeniu poszczególnych konstrukcji, a także zauważa, że strona bierna z *błåjn* jest używana tylko przez najstarszych użytkowników. (AŻ)

[18] Fragmenty pracy udostępnione przez Śląską Bibliotekę Cyfrową pod adresem: https://issuu.com/bibliotekaslaska/docs/grzegorz_jan_zdziewojski_z___asku (dostęp: 30.11.2020).

[19] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LinCop/article/view/LinCop.2011.014/6616 (dostęp: 30.11.2020).

2012 (4 publikacje)

Barciak, A. (2012). Wilamowice i wilamowiczanie w dziełach ks. Franciszka Augustina *Jahrbuch oder Zusammenstellung geschichtlicher Tatsachen, welche die Gegend von Oswieczyn und Saybusch Angehen* oraz kontynuacji *Kroniki parafii żywieckiej*. W E. Gondek, B. Pytlos, & I. Socha (Red.), *Przestrzenie kultury i literatury: Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Krystynie Heskiej-Kwaśniewicz na pięćdziesięciolecie pracy naukowej i dydaktycznej* (ss. 507–511). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego[20].

Franz Augustin; historia miasta; historia parafii

Szkic przedstawiający obraz Wilamowic i ich mieszkańców zawarty w kronice księdza Franciszka (Franza) Augustina, który w latach 1815–1819 pełnił funkcję proboszcza w Wilamowicach, gdzie miał swój udział m.in. w modernizacji rolnictwa i staraniach o uzyskanie prawa do organizowania targów. Autor dzieli informacje z kroniki na dwa okresy – fantastyczne przekazy o dawniejszej historii Wilamowic oraz realistyczny opis realiów XIX- wiecznych. (MM)

Danek, J. (2012). *Śmiergust w Wilamowicach 2001–2012*. Gmina Wilamowice.

XXI wiek; badania terenowe; folklor; strój wilamowski; śmiergust

Album poświęcony tradycji śmiergustu wielkanocnego w Wilamowicach – zwyczajowi oblewania panien wodą przez grupy przebierańców w wieczór Wielkiej Niedzieli i w lany poniedziałek. Umieszczono w nim wstęp autorstwa Jolanty Danek prezentujący pokrótce historię Wilamowic oraz opis śmiergustu w języku polskim i angielskim. Najważniejszym elementem jest jednak dokumentacja fotograficzna Marcina Głuszka, który zdjęcia śmierguśników robił regularnie od 2004 roku. Można na nich wychwycić przemiany, jakie miały miejsce w wyglądzie śmierguśników w latach 2004–2012. (TK)

Dowgiałło-Tyszka, J. (Red.). (2012). *Polskie Stroje Ludowe, 2012*(9).

folklor; strój wilamowski

Niewielka, szesnastostronicowa publikacja poświęcona strojowi wilamowskiemu, część kolekcjonerskiej serii składającej się z czasopisma i lalki w stroju ludowym. Wydawnictwo zawiera podstawowe informacje o stroju, historii miasteczka i niektórych lokalnych tradycjach. Materiał ilustracyjny, oparty częściowo na zbiorach zespołu Mazowsze, przedstawia błędne wyobrażenie stroju, odbiegające znacznie od autentycznego – uwagę zwracają m.in. czepce odbiegające od oryginalnego kroju i sposobu noszenia, niskie i niesznurowane buty w stroju kobiecym czy kształt męskiego kapelusza. (MM)

[20] Artykuł dostępny w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego: https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/4579/1/Barciak_Wilamowice_i_wilamowiczanie_w_dzielach.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Staniszewska-Kogut, K. (2012). Kołysanka wilamowicka. W J. Krukowski (Red.), *Rzeczywistość dziecka* (ss. 259–370). Wydawnictwo Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej.

folklor; literaturoznawstwo

Artykuł, bazujący na zbiorze Józefa Gary z 2003 roku, przedstawia treść czterech kołysanek w języku wilamowskim: trzech tekstów skierowanych do odbiorcy dziecięcego i jednego stylizowanego na kołysankę erotyku. Praca przedstawia równolegle teksty oryginalne i ich polski przekład, a autorka, korzystając z literaturoznawczego pojęcia *paidii*, podkreśla spójność treści i formy opisywanych utworów z ich funkcją. (MM)

2013 (7 publikacji)

Andrason, A. (2013a). The case system of the Vilamovicean adjective: From description to explanation. *Stellenbosch Papers in Linguistics*, *42*, 37–54. https://doi.org/10.5774/42-0-139[21].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

W artykule została opisana część morfologii nominalnej wilamowskiego (system przymiotnikowy), a następnie porównana z wcześniejszymi opisami wilamowskiej gramatyki (zwłaszcza: Kleczkowski, A. (1920). *Dialekt Wilamowic w zachodniej Galicji. Fonetyka i fleksja*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności). Autor wyróżnia sześć klas deklinacyjnych przymiotników (mocne, słabe i mieszane) i stwierdza, że we współczesnym wilamowskim doszło do zlania się paradygmatów, które wyewoluowały w kierunku systemu dwuprzypadkowego (gdzie wyróżnia się mianownik i celownik-biernik w rodzaju męskim i mianownik-biernik oraz celownik w pozostałych paradygmatach). (AŻ)

Andrason, A. (2013b). The semantics of the Vilamovicean verbal system: Part 1: Empirical study. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, *130*(1), 7–39. https://doi.org/10.4467/20834624SL.13.001.1132[22].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

W artykule został przedstawiony system czasownikowy współczesnego wilamowskiego (*taxis*, aspekt, czas, tryb). Autor wyróżnia 15 gramów czasownikowych i przedstawia ich użycie, ilustrując je przykładami z własnych badań terenowych. (AŻ)

[21] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://spil.journals.ac.za/pub/article/view/139 (dostęp: 30.11.2020).

[22] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.ejournals.eu/Studia-Linguistica/Tom-130/Zeszyt-1/art/1636/ (dostęp: 30.11.2020).

Boguta, M., Janusz, W., & Ryszka, G. (2013). *Historia budowy Sanktuarium Świętego Arcybiskupa Józefa Bilczewskiego w Wilamowicach 1923–2013*. DTL.

historia miasta; historia parafii; okres powojenny; związki z Wiedniem

Książka dokumentująca historię budowy kościoła św. Trójcy w Wilamowicach, a także całej parafii w latach 1923–2013. Na uwagę zasługuje główny tekst historyka Wojciecha Janusza *Piękny dom boży. Historia budowy kościoła parafialnego w Wilamowicach 1923–1984.* Autor korzysta w nim z niepublikowanych do tej pory źródeł, takich jak kronika parafii Wilamowice, wspominając również fakty z życia społeczności z polskiej perspektywy. Publikacja zawiera też dokumentację zdjęciową oraz kalendarium historii parafii w latach 1986–2013. (TK)

Król, T. (2013). Strój ludowy, czy kostium zespołu folklorystycznego: Funkcje współczesnego stroju wilamowskiego. W A. W. Brzezińska & M. Tymochowicz (Red.), *Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze[23].

XXI wiek; badania terenowe; folklor; strój wilamowski

Artykuł stanowiący próbę przedstawienia stanu stroju wilamowskiego u progu drugiej dekady XXI wieku. Dotyczy on zarówno strojów dorosłych (kobiecego i męskiego), jak i rzadko opisywanego stroju dziecięcego. Jest to tekst przyczynkarski, powstały na wstępnym etapie badań terenowych autora, w którym przedstawiono możliwości dalszych badań nad współczesnym strojem. W niektórych miejscach autor w wartościujący sposób przyjmuje poprawność bądź autentyczność niektórych elementów stroju, co zaniża wartość naukową pracy. (TK[24])

Majewicz, A. F. (2013). Polska „zagadka CIA": „Native speaker" do zredefiniowania. W D. Rancew-Sikora, C. Obracht-Prondzyński, M. Kaczmarczyk, & P. Czekanowski (Red.), *O społecznym znaczeniu tożsamości, miejsca i czasu życia: Szkice socjologiczne i gerontologiczne* (ss. 91–107). Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.

aktywizm językowy; rewitalizacja; wymieranie języka

Praca stanowi refleksję nad „żywotnością" pozornie skazanych na wymarcie etnolektów, odwołując się do historii aleuckiego języka Wyspy Miedzianej, tzw. CIA (Copper Island Aleut), i porównując go z wilamowskim, ukazanym na tle pozostałych języków mniejszościowych z obszaru Polski. Część artykułu poświęcona Wilamowicom dotyczy przede wszystkim działalności Tymoteusza Króla i stanowi refleksję nad rolą aktywistów w podtrzymaniu trwania języka oraz nad autentycznością powstającej w ten sposób normy. (MM)

---

[23] Publikacja dostępna online w kilku miejscach, m.in. w Cyfrowym Archiwum im. Józefa Burszty: http://cyfrowearchiwum.amu.edu.pl/archive/8852 (dostęp: 30.11.2020).

[24] W tym i kilku dalszych przypadkach opis publikacji przygotowany został przez jej autora. Mamy świadomość, że może to budzić pewne wątpliwości, zdecydowaliśmy się jednak na ten zabieg, gdyż daje on szansę „autoetnograficznego", krytycznego spojrzenia z dystansu na własny dorobek.

Paprocki, M., Pasterak, G., & Romańczuk, P. (2013). Civic and central initiatives targeted at preservation and revival of Wilamowicean: A sociolinguistic study. W M. Połczyńska, Ł. Pakuła, & D. Jaworska (Red.), *Young linguists' insights: Taking interdisciplinary approaches to the fore* (ss. 33–38). Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza[25].

język wilamowski; polityka językowa; rewitalizacja; wymieranie języka

Krótki tekst napisany przez studentów traktujący o polityce językowej w Wilamowicach. Autorzy omawiają wymieranie języka wilamowskiego w kontekście historycznym, a także przedstawiają pozytywne przykłady działalności lokalnej społeczności na rzecz jego ratowania. Stanowi on podsumowanie działań podjętych przed rozpoczęciem rewitalizacji języka wilamowskiego. Tekst oparty jest na badaniach terenowych Piotra Romańczuka. (TK)

Staniszewska-Kogut, K. (2013). Wiersze Józefa Gary jako zapis etnolektu wilamowickiego. W M. Rak & K. Sikora (Red.), *Badania dialektologiczne: Stan, perspektywy, metodologia: Materiały konferencji naukowej „Gwara i tekst" Kraków, 27–28 września 2013 r.* (ss. 351–357). Księgarnia Akademicka[26].

folklor; język wilamowski; literaturoznawstwo; muzyka

Artykuł przedstawia strukturę i treść kilku pieśni wydanych w tomiku *Zbiór wierszy o wilamowskich obrzędach i obyczajach oraz słownik języka wilamowskiego* Józefa Gary (dwa wydania z lat 2003 i 2010), zwracając uwagę na sposoby realizacji konkretnych cech gatunkowych (m.in. pieśni obrzędowej, ballady, kołysanki) opisywanych przez polską folklorystykę. Autorka nie oddziela przy opisie tekstów autorskich Józefa Gary od spisanych utworów tradycyjnych anonimowego autorstwa. (MM)

---

[25] Publikacja dostępna w Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza: https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/7823 (dostęp: 30.11.2020).

[26] Publikacja dostępna na stronie czasopisma LingVaria: http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/139206133/BLV_17_M_Rak%2C+K_Sikora_(red.)_Badania_dialektologiczne_ebook.pdf/150cf6a4-e637-46ec-8c5d-a8067c63ff9c (dostęp: 30.11.2020).

2014 (14 publikacji)

Andrason, A. (2014a). Morphological case system of the Vilamovicean noun: From the 20th to the 21st century. *Studies in Polish Linguistics*, *9*(1), 1–19. https://doi.org/10.4467/23005920SPL.14.001.2185[27].

język wilamowski; morfologia

W artykule została przedstawiona analiza wilamowskiej morfologii nominalnej (kategoria przypadka) w perspektywie diachronicznej. Autor opiera się na publikacjach Adama Kleczkowskiego (1920) i Hermana Mojmira (1930–1936. *Wörterbuch der deutschen Mundart von Wilamowice*. t. 1–2. Polska Akademia Umiejętności) oraz na własnych badaniach terenowych z początku XXI wieku. Stwierdza, że zmiany w morfologii przypadka objęły głównie paradygmaty rodzaju męskiego (pojawienie się form obocznych wykładników), a paradygmaty żeńskie i nijakie odznaczają się większym konserwatyzmem. Wariantywność form zależy przede wszystkim od rodzaju i właściwości fonetycznych rzeczownika. (AŻ)

Andrason, A. (2014b). The Polish component in the Vilamovicean language. *Glossos*, *12*, 1–38[28].

fonetyka i fonologia; język wilamowski; kontakty językowe; morfologia; składnia

W artykule zostały szczegółowo omówione kontakty językowe wilamowskiego z polszczyzną (zarówno literacką, jak i gwarową). Przeanalizowany został zarówno materiał leksykalny, jak i gramatyczny: fonetyka i fonologia, morfologia, elementy składni. Autor stwierdza, że wpływ językowy polskiego na wilamowski jest znaczny. (AŻ)

Andrason, A. (2014c). The semantics of the Vilamovicean verbal system: Part 2: Explanation and modeling. *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis*, *131*(1), 7–26. https://doi.org/10.4467/20834624SL.14.001.1373[29].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

Artykuł jest drugą częścią (zob. Andrason 2013b) opisu semantyki systemu czasownikowego współczesnego języka wilamowskiego. Autor analizuje znaczenie poszczególnych kategorii czasowych w wilamowskim w perspektywie kognitywnej i w ujęciu teorii gramatykalizacji, pokazując możliwe ścieżki ich rozwoju. (AŻ)

---

[27] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.ejournals.eu/SPL/Vol.-9-(2014)/Issue-1/art/2933/ (dostęp: 30.11.2020).

[28] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://slaviccenters.duke.edu/sites/slaviccenters.duke.edu/files/media_items_files/andrason.original.pdf (dostęp: 30.11.2020).

[29] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.ejournals.eu/Studia-Linguistica/Tom-131/Numer-1/art/2068/ (dostęp: 30.11.2020).

Andrason, A. (2014d). Zarys gramatyczny współczesnego języka wilamowskiego. *Małopolska*, *16*, 119–135[30].

fonetyka i fonologia; język wilamowski; morfologia

W artykule została krótko przedstawiona historia badań nad wilamowszczyzną i poglądy na temat jej pochodzenia, a następnie – zarys fonetyki, morfologii (nominalnej i werbalnej) oraz składni współczesnego języka wilamowskiego. Artykuł ma charakter popularyzatorski i stanowi podsumowanie wcześniejszych badań autora. (AŻ)

Andrason, A., & Król, T. (2014a). A contribution to the documentation of a nearly extinct language: Present tense morphology in modern Vilamovicean. *Studia Linguistica. Acta Universitatis Wratislaviensis*, *33*, 7–22[31].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

Artykuł przedstawia część morfologii werbalnej współczesnego języka wilamowskiego – formy czasu teraźniejszego. Autorzy wyróżniają kilka grup końcówek osobowych, odnotowują także alternacje w rdzeniu (wokaliczne i prozodyczne). W artykule zostały także uwzględnione czasowniki nieregularne, m.in. *hon* 'mieć', *zǻjn* 'być'. (AŻ)

Andrason, A., & Król, T. (2014b). Description of the pronominal system of modern Vilamovicean. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*, *28*(1–2), 93–122[32].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

Obszerny artykuł zawiera opis kolejnej (po opisie rzeczownika) części morfologii nominalnej współczesnego wilamowskiego – systemu zaimkowego. Autorzy analizują różne rodzaje zaimków (osobowe, wskazujące, posesywne itd.), porównując je z opisami dostępnymi u Kleczkowskiego (1920). Stwierdzają, że generalnie system zaimkowy wilamowskiego jest dobrze zachowany, zauważalne są jednak zmiany (np. utrata form dopełniaczowych). (AŻ)

Andrason, A., & T. Król (2014c). The fuzzy model of the Vilamovicean language. *Zeszyty Łużyckie*, *48*, 265–292[33].

XXI wiek; język wilamowski; kontakty językowe

W artykule zostało omówione zjawisko *code switching* (mieszania kodów) wśród użytkowników współczesnego wilamowskiego. Kody, które występują w wypowiedziach razem

---

[30] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: http://www.malopolska.org/images/pliki/roczniki/rm_16_2014/rm_16_2014_p09.pdf (dostęp: 30.11.2020).

[31] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://wuwr.pl/slin/article/view/4700/4548 (dostęp: 30.11.2020).

[32] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/130936 (dostęp: 30.11.2020).

[33] Artykuł udostępniony przez autorów w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/14705975/A_fuzzy_model_of_the_Vilamovicean_language_with_T._Król_Sorbian_Review_48_265-292 (dostęp: 30.11.2020).

z wilamowskim, to polski i niemiecki. Artykuł stanowi też próbę odpowiedzi na pytanie, czym jest realistyczny (ang. *realistic*), czyli faktycznie używany przez mieszkańców miasteczka, język wilamowski. (AŻ)

Bilczewski, T. (2014). Komparatystyka postkolonialna, ginące języki, wspólnoty wyobrażone: O pewnym locus środkowoeuropejskiej wielokulturowości. W H. Gosk & D. Kołodziejczyk (Red.), *Historie, społeczeństwa, przestrzenie dialogu: Studia postzależnościowe w perspektywie porównawczej* (ss. 437–447). Universitas.

Florian Biesik; literaturoznawstwo; mitologia pochodzenia; tożsamość etniczna

Tekst poruszający tematykę pogranicza i wielokulturowości, w którym główny komponent stanowią Wilamowice. Autor analizuje z perspektywy komparatystyki postkolonialnej lokalną narrację o pochodzeniu Wilamowian, a także teorie piszących o Wilamowicach naukowców. Wiele miejsca poświęca twórczości Floriana Biesika, patrząc na podstawie jego twórczości na Wilamowice w kontekście środkowoeuropejskich węzłów pamięci. (TK)

Król, T. (2014a). Fenomen języka i kultury Wilamowic. W S. Durczok & M. Niesporek (Red.), *Pielgrzym-Duszpasterz-Profesor: Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Janowi Góreckiemu w 70. rocznicę urodzin* (ss. 425–437). Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach.

folklor; historia miasta; język wilamowski; strój wilamowski; związki z Wiedniem

Tekst poświęcony historii i kulturze Wilamowic na podstawie powstałej dotychczas literatury, uzupełnionej badaniami terenowymi autora. Szczególnie szeroko potraktowany został okres powojenny. W kolejnych częściach artykułu omówione zostały różne teorie dotyczące pochodzenia pierwszych osadników i tożsamości Wilamowian, strój, zwyczaje, obrzędy i kuchnia oraz przydomki. Tekst zamyka omówienie specyfiki języka oraz działań rewitalizacyjnych i starań o nadanie mu statusu języka regionalnego, a także teksty modlitw w języku wilamowskim. (TK)

Król, T. (2014b). Śmiergust wilamowski: Stan badań. W. E. Sendecka (Red.), *Artes: Prace roczne studentów Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych* (ss. 150–185). Samorząd Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego[34].

badania terenowe; folklor; muzyka; strój wilamowski; śmiergust

Tekst prezentuje stan badań nad śmiergustem wielkanocnym. Oprócz omówienia opublikowanej dotychczas literatury autor prezentuje wyniki swoich badań terenowych, cytując

[34] Artykuł udostępniony przez autora w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/43305811/%C5%9Amiergust_wilamowski._Stan_bada%C5%84 (dostęp: 30.11.2020).

wiele wypowiedzi swoich rozmówców. W tekście znajdują się opisy strojów śmierguśników, techniki ich wytwarzania, postaci, za jakie się przebierano, środków lokomocji, muzyki i rekwizytów. Omówiona została również rola kawalerów, panien, ich rodziców oraz młodszego rodzeństwa podczas odbywającego się w domu spektaklu. Ważnym elementem pracy jest również analiza przemian, jakie śmiergust przeszedł w XX wieku, a także roli Internetu w organizowaniu się współczesnych grup śmierguśniczych. (TK)

Rodak, J. (2014). Wymysöjeriś: Etnolekt dawnych osadników frankońskich i jego pozostałości na przykładzie Wilamowic. W M. Jesenšek (Red.), *Slovenski jezik na stičišču več kultur* (ss. 344–361). Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.

XXI wiek; język wilamowski; mitologia pochodzenia

Praca w znacznej części poświęcona jest przedstawieniu poglądów na pochodzenie Wilamowian i języka wilamowskiego prezentowanych przez historyków i lingwistów, poczynając od prac Józefa Latosińskiego (1909) i Adama Kleczkowskiego (1920), a kończąc na publikacjach z pierwszych lat XXI wieku (autor pomija część bardziej aktualnych publikacji dostępnych w momencie druku). Artykuł zamyka krótka refleksja nad obecną sytuacją języka wilamowskiego. (MM)

Staniszewska-Kogut, K. (2014a). Folklore in the literature of Wilamowice. *Inozemna Philologia*, *126*(2), 248–254[35].

folklor; literaturoznawstwo

Tekst przedstawia wyniki wstępnego badania sytuacji językowej w Wilamowicach, niestety autorka nie informuje o wielkości badanej grupy użytkowników języka wilamowskiego ani o dacie przeprowadzenia ankiety. Następnie, opierając się na zbiorze wierszy Józefa Gary, przedstawia klika uwag o wilamowskim folklorze, w tym zwyczajach dorocznych i stroju ludowym. (MM)

Staniszewska-Kogut, K. (2014b). O etnolekcie wilamowickim. W M. Mączyński, & E. Horyń (Red.), *Język w środowisku wiejskim: W 110. rocznicę urodzin Profesora Eugeniusza Pawłowskiego: Tom 1* (ss. 225–236). Collegium Columbinum.

język wilamowski; historia miasta; mitologia pochodzenia

Artykuł jest próbą opisu historii Wilamowic i języka wilamowskiego (germańskie osadnictwo, literatura wilamowska, stan badań). Autorka wymienia najważniejsze cechy językowe wilamowszczyzny, uwagę zwracają jednak błędy faktograficzne, liczne literówki (np. w słowach wilamowskich) i niezbyt profesjonalny opis cech językowych (zwłaszcza w zakresie fonetyki i fonologii). (AŻ)

[35] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: http://old.lingua.lnu.edu.ua/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Philology_126/Philology126_2/articles/33Staniszewska.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Tomanek, B. (2014). Kiedy przeszłość staje się przyszłością. *Śląsk*, *222*(5), 34–36[36].

XXI wiek; historia miasta; rewitalizacja

Reportaż relacjonujący spotkanie autorki z wilamowskimi aktywistami, zawierający krótki opis historii i specyfiki kulturowej Wilamowic oraz stanowiący dokument początkowego etapu działań dokumentacyjno-rewitalizacyjnych języka wilamowskiego. (MM)

2015 (9 publikacji)

Andrason, A. (2015a). Slavic-Germanic hybridisation in the Vilamovicean language. W E. Mańczak-Wohlfeld & B. Podolak (Red.), *Words and dictionaries: A festchrift for Professor Stanisław Stachowski on the occasion of his 85th birthday* (ss. 29–40). Jagiellonian University Press. https://doi.org/10.4467/K9315.25/16.15.4009[37].

XXI wiek; język wilamowski; kontakty językowe; morfologia

W artykule został pokazany proces hybrydyzacji elementów słowiańskich i germańskich we współczesnym języku wilamowskim. Omawiany jest jeden jej typ – hybrydyzacja na tym samym poziomie (ang. *same-level hybridisation*). Obejmuje ona tworzenie hybryd językowych na poziomie morfemów, leksemów itd. Autor analizuje zarówno ustabilizowane jednostki, jak i hybrydy tworzone *ad hoc*. (AŻ)

Andrason, A. (2015b). Vilamovicean: A Germanic-Slavic mixed language? *Studies in Polish Linguistics*, *10*(2), 57-85. https://doi.org/10.4467/23005920SPL.15.003 .3560[38].

fonetyka i fonologia; język wilamowski; kontakty językowe; morfologia

Artykuł analizuje gramatykę języka wilamowskiego pod kątem teorii kontaktów językowych i języków mieszanych. Po zarysowaniu sytuacji socjolingwistycznej i zjawiska mieszania kodów (zob. Andrason & Król, 2014c) autor skupia się na fonetyce, morfologii, składni i leksyce wilamowskiego, by udowodnić tezę, że wilamowski jest germańsko-słowiańskim językiem mieszanym, dość zaawansowanym na skali języków mieszanych. (AŻ)

[36] Czasopismo dostępne w Śląskiej Bibliotece Cyfrowej: https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/325246/edition/307325 /content (dostęp: 30.11.2020).

[37] Artykuł udostępniony przez autora w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/24066527/Slavic-Germanic_hybridization _in_the_Vilamovicean_language._In_Words_and_dictionaries._A_festschrift_for_professor_Stanisław_Stachowski_on _the_occasion_of_his_85th_birthday_ed._E._Mańczak-Wohlfeld_and_B._Podolak._2015._Kraków_11-27 (dostęp: 30.11.2020).

[38] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.ejournals.eu/SPL/2015/Issue-2/art/5408/ (dostęp: 30.11.2020).

Chromik, B., & Zynek, J. (2015). *Przewodnik po gminie Wilamowice*. Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego.

XXI wiek; historia miasta; historia parafii

Dwunastostronicowy ilustrowany przewodnik po wszystkich miejscowościach gminy (Hecznarowice, Stara Wieś, Dankowice, Pisarzowice, Zasole Bielańskie i Wilamowice) zawierający podstawowe informacje o zabytkach, atrakcjach turystycznych i działalności kulturalnej, w tym rewitalizacji *wymysiöeryś* (m.in. przykładowe słówka w tym języku). (MM)

Filip, E. T. (2015). *Wilamowice: Aż po życia kres*. Muzeum Etnograficzne Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu.

folklor; historia miasta; strój wilamowski

Liczący 28 numerowanych stron katalog wystawy prezentowanej we wrocławskim Muzeum Etnograficznym między 11 września a 29 listopada 2015 roku. Tekst opisuje krótko strój wilamowski i jego specyficzne elementy, szczególną uwagę poświęcając wariantom świątecznym ubioru na konkretne okazje. Publikacja zawiera kilkanaście fotografii, zarówno archiwalnych, jak i współczesnych, ze zbiorów członków zespołu „Wilamowice" i Stowarzyszenia „Wilamowianie". (MM)

Foks, J. (2015). Etapami za Ural. W S. Rosenbaum, D. Węgrzyn, & K. Kartasiński (Red.), *„Wywieziono nas bydlęcymi wagonami": Relacje deportowanych z Górnego Śląska do Związku Sowieckiego w 1945 roku* (ss. 129–148). Instytut Pamięci Narodowej, Śląskie Centrum Wolności i Solidarności.

historia miasta; okres powojenny; tożsamość etniczna

Wspomnienia Wilamowianina Jana Foksa (Foxa) z wywózki do obozu na Uralu w roku 1945. Oryginał zatytułowany „Etapami na Ural" ukazał się w częściach w lokalnym magazynie „Wilamowice i okolice" w latach 1991–1992. W tej publikacji został on zredagowany przez historyków i opatrzony komentarzem krytycznym. (TK)

Król, T., Majerska J., & Wicherkiewicz T. (2015). *Ynzer jyśty wjytła*. Uniwersytet Warszawski.

materiały edukacyjne; słowniki

Część serii *Ynzer Kyndyn* („Nasze dzieci"). Słownik obrazkowy przeznaczony dla młodszych uczących się języka wilamowskiego, podzielony na tematyczne jedno- lub kilkustronicowe działy dotyczące nie tylko zagadnień lokalnych i związanych z wilamowskimi tradycjami, ale również tematów współczesnych i uniwersalnych, co ma na celu ukazanie żywotności i potencjału wilamowszczyzny. Publikacja zawiera również tabelaryczny słowniczek

wilamowsko-polsko-angielski, zestawiający wszystkie słowa widoczne na ilustrowanych planszach, oraz przedmowę autorstwa Justyny Olko i Tomasza Wicherkiewicza. (MM)

Siatkowski, J. (2015). *Studia nad słowiańsko-niemieckimi kontaktami językowymi*. Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski.

dialekty niemieckie; dialekty polskie; morfologia; wyspy językowe

Obszerna monografia złożona z przeredagowanych i uzupełnionych starszych prac autora, dzięki zebraniu we wspólnym tomie tworzących spójną całość, łatwo dostępnych i uaktualnionych. Całość publikacji składa się z trzech zasadniczych części, poświęconych odpowiednio: słowiańskim wpływom morfologicznym i leksykalnym na niemieckie gwary oraz slawizmom w prozie śląskiego pisarza Horsta Bienka. Pierwsza, najobszerniejsza część, podzielona jest na podrozdziały według przejętych przez niemieckie gwary słowiańskich sufiksów, a następnie na punkty odpowiadające poszczególnym obszarom słowiańsko-germańskiego kontaktu. W punktach poświęconych gwarom Śląska zawarte zostały liczne przykłady z Wilamowic. Pracę uzupełniają szczegółowe indeksy slawizmów w niemieckich dialektach oraz ich źródłosłowów. Książka była recenzowana w czasopismach specjalistycznych, np. przez Barbarę Czopek-Kopciuch w „Roczniku Slawistycznym” (nr LXV, 2016, ss. 117–119) oraz przez Bogusława Nowowiejskiego w „Białostockim Archiwum Językowym” (nr 16, 2016, ss. 381–387). (MM)

Staniszewska-Kogut, K. (2015). Wpływ II wojny światowej na społeczność Wilamowic. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Historicolitteraria*, *15*, 113–120[39].

II wojna światowa; okres powojenny; socjolingwistyka

Krótki tekst składający się z dwóch części – pierwsza przedstawia wyniki badania ankietowego przeprowadzonego przez autorkę w 2013 roku, a więc na krótko przed rozpoczęciem intensywnych działań rewitalizacyjnych. Ankiety sprawdzały deklarowany poziom znajomości języka wilamowskiego, okoliczności nauczenia się go przez respondenta i sytuacje, w których jest on obecnie używany. Druga część artykułu zawiera skrótowy opis historii Wilamowic w latach 1939–1945 z uwzględnieniem sytuacji etnicznej, polityki władz niemieckich, a następnie działania władz polskich i w konsekwencji – zaniku używania języka w okresie powojennym. (MM)

[39] Artykuł dostępny w repozytorium CEJSH: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_24917_3926/c/3926-3672.pdf (dostęp: 30.11.2020).

***Wymysoü – wyndelikjy śtåt / Wilamowice – niezwykłe miasteczko*. (b.d. [2015]). Towarzystwo Inicjatyw Twórczych Ę, Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Stowarzyszenie „Wilamowianie”.**

folklor; historia miasta; język wilamowski

Broszura podsumowująca projekt „Snuje się nitka długa… czyli warsztaty językiem podszywane” w ramach programu „Seniorzy w akcji”. Równoległy tekst polski i wilamowski przedstawia krótko historię miasta, stroju wilamowskiego i języka oraz działalność Stowarzyszenia „Wilamowianie”, w tym projekt obejmujący międzypokoleniowe warsztaty szycia elementów stroju. Jako materiał ilustracyjny wykorzystano m.in. zdjęcia zestawów stroju z książki *Strój wilamowski* (Danek, 2009b). (TK, MM)

2016 (10 publikacji)

Andrason, A. (2016a). Modern Vilamovicean: Complex decay of a case system. *Oxford German Studies*, *45*(2), 212–235. https://doi.org/10.1080/00787191.2016.1156851[40].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

W artykule opisany został, z perspektywy typologicznej i kognitywnej, rozpad tradycyjnego germańskiego systemu przypadkowego, jaki obserwowany jest we współczesnym wilamowskim. Przeanalizowano pięć klas wyrazowych (rzeczownik, przymiotnik, zaimek, rodzajnik, liczebnik). Rozpad systemu przypadkowego jest silniejszy w przypadku rzeczowników i liczebników, słabszy natomiast w paradygmatach zaimkowych, przymiotnikowych i w odmianie rodzajników. (AŻ)

Andrason, A. (2016b). Where Germanic and Slavic meet: New Polish-based tenses in the Vilamovicean language. *Germanoslavica*, *27*(1), 1–18[41].

język wilamowski; kontakty językowe; składnia

W artykule zostały opisane dwa czasy gramatyczne we współczesnym wilamowskim (tzw. Futur III i Konjunktiv III Perfektu), które – zdaniem autora – mogły powstać pod wpływem polszczyzny. Omawiane konstrukcje przyczyniły się do zwiększenia złożoności (ang. *complexity*) języka wilamowskiego. (AŻ)

[40] Artykuł odpłatnie dostępny na stronie czasopisma: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00787191.2016.1156851 (dostęp: 30.11.2020).

[41] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: http://www.slu.cas.cz/4-germ-opc-161.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Andrason, A., & Król, T. (2016a). *A grammar of Wymysorys*. Slavic and East European Language Resource Center – SEELRC, Duke University [42].

fonetyka i fonologia; język wilamowski; kontakty językowe; morfologia; składnia

Pozycja jest dość obszernym (133 ss.) przedstawieniem gramatyki współczesnego języka wilamowskiego. Autorzy omawiają m.in.: historię i sytuację socjolingwistyczną wilamowskiego, fonetykę i fonologię, fleksję, składnię i kontakty językowe. Materiał językowy i jego analiza pochodzą z dotychczasowych badań autorów. (AŻ)

Andrason, A., & Król, T. (2016b). A note on the morphology of the Vilamovicean verb principal parts. W P. K. Austin (Red.), *Language documentation and description: Tom 13* (ss. 1–22). SOAS[43].

XXI wiek; język wilamowski; morfologia

Artykuł zawiera opis tzw. form podstawowych współczesnych wilamowskich czasowników nieregularnych (z apofonią). Dzielą się one na czasowniki mocne, słabe i klasę *preterite-present*. Do czasowników mocnych autorzy zaliczają również formy atematyczne i reduplikowane. (AŻ)

Lipok-Bierwiaczonek, M., & Zych, M. (2016). *Polski strój ludowy (ze śląskim suplementem) w fotografii Stanisława Gadomskiego i Barbary Kubskiej*. Muzeum Miejskie w Tychach.

badania terenowe; folklor; strój wilamowski

Książka stanowi rozszerzoną wersję albumu o polskich strojach ludowych ze zdjęciami Stanisława Gadomskiego. Stroje śląskie (w tym wilamowski) zostały uzupełnione o kolejne zdjęcia i opisy. W przypadku stroju wilamowskiego są to trzy fotografie Stanisława Gadomskiego przedstawiające stroje odświętne i trzy Barbary Kubskiej przedstawiające kobiecy strój postny oraz przedwojenny strój męski. Oprócz zdjęć w publikacji znajduje się również krótki opis stroju wilamowskiego autorstwa Marii Lipok-Bierwiaczonek (Lipok-Bierwiaczonek & Zych, 2016, ss. 265– 272) oparty na własnych badaniach oraz zeszycie *Atlasu Polskich Strojów Ludowych* Barbary Bazielich (2001). Na stronie 273 znalazł się również opis stroju noszonego przez kobiety w okolicy Wilamowic. (TK)

[42] Publikacja dostępna na stronie wydawcy: https://slaviccenters.duke.edu/sites/slaviccenters.duke.edu/files/media_items_files/wymysorys-grammar.original.pdf (dostęp: 30.11.2020).

[43] Artykuł dostępny na stronie wydawcy: http://www.elpublishing.org/PID/145 (dostęp: 30.11.2020).

Olko, J., Wicherkiewicz, T., & Borges, R. (Red.). (2016). *Integral strategies for language revitalization*. Wydział „Artes Liberales", Uniwersytet Warszawski [44].

badania terenowe; historia miasta; język wilamowski; kontakty językowe; krajobraz językowy; new speakers; polityka językowa; rewitalizacja

W książce, która zawiera zarówno bardziej ogólne, jak i szczegółowe studia nad rewitalizacją języków zagrożonych (przede wszystkim łemkowskim, *nahuatl* i *wymysiöeryś*), znalazło się siedem artykułów poświęconych językowi wilamowskiemu. Są to: 1) artykuł Tomasza Wicherkiewicza i Justyny Olko *Researching, Documenting and Reviving Wymysiöeryś: A Historical Outline* (Olko i in., 2016, ss. 17–53), w którym autorzy przedstawiają historię języka, sytuację socjolingwistyczną w Wilamowicach, stan badań i dokumentacji oraz działania rewitalizacyjne, a także piśmiennictwo wilamowskie i wyzwania stojące przed przyszłymi badaczami; 2) artykuł Tymoteusza Króla *Lost in the World and Completely Lonely: What Must Be Endured by the One Who Arduously Keeps Awakening a Language* (Olko i in., 2016, ss. 55–63), w którym autor opisuje historię własnych wysiłków rewitalizacyjnych w Wilamowicach. Artykuł zawiera też wspomnienia o badaczach, którzy na przestrzeni lat przyjeżdżali do miasteczka i kontaktowali się z autorem; 3) artykuł Carlo Ritchie'ego *Language Visibility and Wymysorys* (Olko i in., 2016, ss. 65–79), w którym autor sugeruje wzmocnienie widoczności języka wilamowskiego w miasteczku w kontekście prowadzonych wysiłków rewitalizacyjnych; 4) artykuł Michaela Hornsby'ego *"Varieties of Variation in a Very Small Place" Revisited: Some Considerations from Wilamowice* (Olko i in., 2016, ss. 81–90), w którym autor analizuje wariantywność wilamowskiego: rozumianą tradycyjnie (geograficzną, związaną z wiekiem użytkowników i różnym poziomem znajomości języka) oraz nową, dającą się zauważyć wśród młodych użytkowników wilamowskiego (różnice płci, statusu społeczno-ekonomicznego itd.); 5) artykuł Bartłomieja Chromika *From Wilamowice to the Philosophy of Science and Back Again: Three Levels of Linguistic Ideologies* (Olko i in., 2016, ss. 91–109), w którym autor analizuje ideologie językowe w kontekście działań rewitalizacyjnych; 6) artykuł Rinaldo Neelsa *Language and Identity in Wilamowice: A Complex History of Language Choices and Language Attitudes* (Olko i in., 2016, ss. 111–130) poświęcony postawom i wyborom językowym w Wilamowicach na przestrzeni ostatnich 100 lat (1914–2014) oraz czynnikom, które je powodowały; 7) artykuł Andrzeja Żaka *The Influence of the Polish Language upon Wymysorys in Light of the Revitalization Process* (Olko i in., 2016, ss. 131–149), w którym autor przedstawia podsumowanie wyników badań nad kontaktami językowymi wilamowskiego i próbuje przewidzieć los polskich zapożyczeń w kontekście prowadzonych działań rewitalizacyjnych. (AŻ)

[44] Publikacja dostępna na stronie projektu: http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/Content/Uploaded/Documents/integral-strategies-a91f7f0d-ae2f-4977-8615-90e4b7678fcc.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Król, T., Majerska, J., Olko, J., Wicherkiewicz, T., Chromik, B., & Bergier, A. (Red.). (2016). *Hećí Pećí: Podręcznik do nauki języka wilamowskiego*. Wydział „Artes Liberales”, Uniwersytet Warszawski[45].

język wilamowski; materiały edukacyjne; nauczanie języka; standaryzacja

Publikacja jest pierwszym podręcznikiem do nauki języka wilamowskiego. Przeznaczona jest dla młodszych dzieci i oparta na metodologii nauczania języka angielskiego „Early Stage”. Podręcznik został podzielony na sześć części (w każdej znajduje się po pięć lekcji) i aneks (m.in. historyjki do opowiadania i przykłady dialogów w różnych sytuacjach). W podręczniku wykorzystano ilustracje i ścieżkę dźwiękową z angielskiego pierwowzoru. Polecenia do ćwiczeń sporządzono po polsku. (AŻ)

Król, T. (2016). Czym jest dla dzisiejszych Wilamowian język wilamowski? Różne funkcje, różne postawy językowe. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, *55*, 241–264. https://doi.org/10.12775/LSE.2016.55.12[46].

XXI wiek; okres powojenny; rewitalizacja

Artykuł w zwięzły sposób przedstawia historię Wilamowic, z kontekstu historycznego przechodząc do opisu współczesnej sytuacji języka. Wyszczególnione zostają konkretne działania popularyzatorskie i rewitalizacyjne podejmowane od roku 1989, a zwłaszcza po reaktywacji zespołu „Wilamowice” i podjęciu nauczania języka w XXI wieku. Pracę uzupełnia osiem fotografii dokumentujących zajęcia edukacyjne i wydarzenia kulturalne. (TK)

Mętrak, M. (2016). Wilamowice: Przywracanie języka, przywracanie pamięci. W S. Cygan (Red.), *Język jako świadectwo kultury dawnej i współczesnej* (ss. 127–134). Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach[47].

badania terenowe; język wilamowski; rewitalizacja

Artykuł opisuje historię wysiłków rewitalizacyjnych w Wilamowicach w ostatnich dwudziestu latach (m.in. działalność dokumentacyjną naukowców i działania oddolne społeczności lokalnej) i stanowi punkt wyjścia do ogólniejszych rozważań na temat sensu i potrzeby rewitalizacji języków mniejszościowych, a także zagrożeń dla ich przetrwania. Spośród tych ostatnich autor wymienia np. samofolkloryzację. (AŻ)

---

[45] Publikacja dostępna na stronie projektu: http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/eng/Wymysorys/72/148/heci-peci-manual-of-wymysorys (dostęp: 30.11.2020).

[46] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LSE/article/view/LSE.2016.55.12/0 (dostęp: 30.11.2020).

[47] Artykuł udostępniony przez autora w serwisach *Academia*: https://www.academia.edu/36069040/Wilamowice_przywracanie_j%C4%99zyka_przywracanie_pami%C4%99ci_Wilamowice_restoring_the_language_restoring_the_memory i ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/323547158_Wilamowice_-_przywracanie_jezyka_przywracanie_pamieci_Wilamowice_-_restoring_the_language_restoring_the_memory_PL (dostęp: 30.11.2020).

Wołczański, J. (2016). *Nic dla siebie, wszystko dla Boga i bliźniego: Święty arcybiskup Józef Bilczewski we wspomnieniach*. Wydawnictwo Bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Ob. Łac.

historia miasta; język wilamowski; Józef Bilczewski; tożsamość etniczna; związki z Wiedniem

Opracowanie składa się ze wstępu i edycji krytycznej 98 dokumentów zawierających wspomnienia na temat Józefa Bilczewskiego, sporządzonych przez osoby, które go znały, na potrzeby procesu beatyfikacyjnego. W wielu z nich przewija się wątek historii rodziny Bibów, Wilamowic, a także języka wilamowskiego, co może być użyteczne dla badań socjolingwistycznych. Publikacja zawiera również bogaty materiał zdjęciowy. (TK)

2017 (4 publikacje)

Bazielich, B. (2017). *Z bliska i z oddali: Stroje ludowe na Śląsku*. Muzeum Śląskie w Katowicach.

badania terenowe; folklor; strój wilamowski

Książka przedstawiająca syntezę badań Barbary Bazielich nad strojami ludowymi na Śląsku. Znalazł się w niej również opis stroju wilamowskiego (Bazielich, 2017, ss. 222–225) oraz kilka mniejszych wzmianek. Oprócz wniosków zaprezentowanych już w zeszycie *Atlasu Polskich Strojów Ludowych* (Bazielich, 2001) tekst ten zawiera kilka nieścisłości, m.in. stwierdzenie, że tkaniny samodziałowe na strój wilamowski jeszcze do II wojny światowej wyrabiane były przez miejscowych tkaczy, oraz informację o wiązaniu chustek z tyłu głowy. Tekst dopełniają dwa zdjęcia Wilamowianek z wyjazdu do Krakowa z lat 30. XX wieku ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego. (TK)

Król, T., Olko, J., & Wicherkiewicz, T. (2017). Awakening the language and speakers community of Wymysiöeryś. *European Review*, *26*(1), 179–191. https://doi.org/10.1017/S1062798717000424[48].

XXI wiek; okres powojenny; rewitalizacja

Praca dokumentuje aktualny stan działań rewitalizacyjnych oraz tłumaczy historię i specyfikę kulturowo-językową Wilamowic anglojęzycznemu odbiorcy. Scharakteryzowana zostaje dawna i obecna sytuacja socjolingwistyczna miasta oraz wymienione zostają projekty rewitalizacyjne, także o pozajęzykowym charakterze (np. stworzenie klastra turystycznego). Autorzy zwracają uwagę na potencjalne trudności i przeszkody w rewitalizacji języka wynikające przede wszystkim z braku oficjalizacji jego statusu i braku gwarancji trwałości

[48] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.cambridge.org/core/journals/european-review/article/awakening-the-language-and-speakers-community-of-wymysioerys/344D725FB56D4E46AF76E2A7DB66CAD9 (dostęp: 30.11.2020).

przedsięwzięć podejmowanych dotąd głównie w ramach krótkoterminowych projektów grantowych. (MM)

Pełczyński, G. (2017). *Mniejsze mniejszości i inne szkice*. Katedra Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego.

historia miasta; okres powojenny; tożsamość etniczna

Publikacja stanowi zbiór krótkich tekstów publikowanych wcześniej w prasie popularnej (np. „Poznaj swój kraj") poświęconych mniej znanym mniejszościom etnicznym z terenu Polski (także tym pozbawionym oficjalnego statusu) oraz m.in. polskim reemigrantom. Fragment poświęcony Wilamowianom (Pełczyński, 2017, ss. 23–24) zawiera szereg nieścisłości wynikających z jego niewielkiej objętości, ale również błędy merytoryczne, m.in. stwierdzenie o „bezsprzecznie polskiej" świadomości narodowej Wilamowian przed II wojną światową czy informację, że „jeszcze kilkadziesiąt lat temu nie umieli [Wilamowianie] wyjaśnić, dlaczego wyróżniają się na tle mieszkańców sąsiednich miejscowości". Dłuższą recenzję książki, autorstwa Małgorzaty Dziury, znaleźć można online w kwartalniku „Zesłaniec" (nr 70, 2017, ss. 104–107). (MM)

Żak, A. (2017). Wpływ języka większości w procesie standaryzacji języka: Przykład obecności polonizmów w materiałach edukacyjnych do nauki wilamowskiego. W S. Cygan (Red.), *Język jako świadectwo kultury: Język. Kultura. Społeczeństwo* (ss. 269–277). Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

język wilamowski; kontakty językowe; materiały edukacyjne; nauczanie języka; standaryzacja

Artykuł jest próbą analizy polonizmów w języku wilamowskim obecnych w opublikowanych materiałach edukacyjnych do nauki wilamowskiego (słowniku obrazkowym i podręczniku), w kontekście relacji język mniejszościowy – język większościowy, standaryzacji językowej i tendencji purystycznych. Autor analizuje los zapożyczeń (głównie z języka polskiego) w tych publikacjach i wskazuje kilka neologizmów propagowanych przez autorów. (AŻ)

2018 (4 publikacje)

Król, T., & Majerska-Sznajder, J. (2018). *Kuzwer: Frewer: Łahwer: Ym Wymysiöeryśa: Pönyśy-wymysiöeryś gykuzła*. Centrum Zaangażowanych Badań nad Ciągłością Kulturową[49].

język wilamowski; materiały edukacyjne; nauczanie języka

Rozmówki polsko-wilamowskie, które wg autorów mają na celu m.in. pomoc w przypomnieniu języka osobom, które znały go w dzieciństwie, ale ze względu na represje nie używały go aktywnie. Książeczka podzielona jest na działy tematyczne charakterystyczne dla tego typu publikacji (przedstawianie się, pytanie o drogę, zakupy itd.), a główną, językową część uzupełniają polskojęzyczne ramki z informacjami dotyczącymi lokalnej historii i kultury oraz plan miasta z lokalnymi nazwami geograficznymi w obu językach. Rozmówkom w formie książkowej towarzyszą dostępne online nagrania dźwiękowe (https://culturalcontinuity.al.uw.edu.pl/resource/polish-vilamovian-phrasebook/, dostęp: 30.11.2020). (MM)

Krzyżanowski, L., Meus, K., Fic, M., Majerska-Sznajder, J., & Król, T. (2018). *Wilamowice 1818–2018: Miasto i ludzie*. Stowarzyszenie „Wilamowianie".

historia miasta; okres powojenny; rewitalizacja; związki z Wiedniem

Monografia historyczna miasta. W części pierwszej (lata 1818–1914) opracowanej przez Konrada Meusa (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 15–138) omówiony został proces urbanizacji Wilamowic, epidemie nawiedzające miasto, a także ożywione w tym czasie związki z Wiedniem. Szczególną uwagę autor zwraca na kształcenie się wilamowskiej młodzieży w gimnazjum w Wadowicach. Część druga (lata 1918–1945) autorstwa Lecha Krzyżanowskiego (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 139–258) traktuje o okresie międzywojennym, budowie kościoła, a także czasach okupacji, *Volksliście* i zróżnicowaniu narodowościowym mieszkańców miasta. Część trzecia (lata 1945–2018) autorstwa Macieja Fica (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 259–400) omawia szczególnie trudny okres powojenny, wywózki, wysiedlenia i prześladowania Wilamowian, a także rozwój Wilamowic w realiach PRL i III RP. Teksty zostały napisane na podstawie kwerend archiwalnych i zawierają wiele dotąd niecytowanych w literaturze dokumentów. Ponadto w publikacji znalazły się teksty Wilamowian: *Wymysiöeryś śtejt uf! Czyli krótka historia rewitalizacji kulturowej w Wilamowicach* napisana przez Justynę Majerską-Sznajder (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 401–414) oraz *Trochę refleksji z wilamowskiej perspektywy* autorstwa Tymoteusza Króla (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 415–417). W suplemencie można znaleźć kalendarium najważniejszych wydarzeń z historii Wilamowic opracowane przez Bogusława Gąszcza (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 425–429). Książka uzupełniona została zdjęciami archiwalnymi i współczesnymi oraz fragmentami transkrypcji historii mówionych dotyczących lat 40. XX wieku (Krzyżanowski i in., 2018, ss. 419–424). (TK)

[49] Publikacja dostępna jest na stronie projektu: https://culturalcontinuity.al.uw.edu.pl/resource/kuzwer-frewer-lahwer-ym-wymysioerysa/ (dostęp: 30.11.2020).

Olko, J. (2018). Acting in and through the heritage language: Collaborative strategies for research, empowerment, and reconnecting with the past. *Collaborative Anthropologies*, *11*(1), 48–88. https://doi.org/10.1353/cla.2018.0001[50].

język wilamowski; okres powojenny; polityka językowa; rewitalizacja; wymieranie języka

Celem tekstu jest analiza przemocy symbolicznej na przykładzie prześladowania osób należących do społeczności mówiących językami rdzennymi. Jeden z głównych komponentów tekstu stanowi przypadek Wilamowian. Autorka omawia zarówno kontekst historyczny prześladowań Wilamowian, jak i ich oddolne działania na rzecz dokumentacji i ratowania własnego języka. Opisane zostały również współczesne działania rewitalizacyjne prowadzone w ramach współpracy Wydziału „Artes Liberales" Uniwersytetu Warszawskiego ze Stowarzyszeniem „Wilamowianie" i lokalną społecznością. W artykule przedstawiona została perspektywa badaczy autochtonicznych, niezgadzających się z badaczami z zewnątrz piszącymi „obiektywną historię" ignorującą lokalną wiedzę. (TK)

Pospiszil, K. (2018). Literatury przepływów? Kilka uwag o literaturach etnolektalnych. *Anthropos?*, *27*, 137–150[51].

aktywizm językowy; literaturoznawstwo

Literaturoznawczy szkic charakteryzujący twórczość w etnolektach/małych językach z obszaru Polski, wymieniający twórczość wilamowską jako jeden z przykładów obok lektów ze stosunkowo dużą liczbą użytkowników i bogatym dorobkiem literackim, takich jak śląski i kaszubski, oraz literackich mikrojęzyków i gwar. (MM)

[50] Artykuł dostępny odpłatnie na stronie czasopisma: https://muse.jhu.edu/article/736103 oraz udostępniany przez autorkę w serwisach *Academia*: https://www.academia.edu/42936219/Acting_in_and_through_the_Heritage_Language_Collaborative_Strategies_for_Research_Empowerment_and_Reconnecting_with_the_Past i *ResearchGate*: https://www.researchgate.net/publication/336681544_Acting_in_and_through_the_Heritage_Language_Collaborative_Strategies_for_Research_Empowerment_and_Reconnecting_with_the_Past (dostęp: 30.11.2020).

[51] Artykuł dostępny online na stronie czasopisma: http://www.anthropos.us.edu.pl/anthropos16/texty/pospiszyl.htm (dostęp: 30.11.2020).

2019 (18 publikacji)

Borges, R. (2019). Rapid automatized picture naming as a proficiency assessment for endangered language contexts: Results from Wilamowice. *Journal of Communication and Cultural Trends*, *1*(1), 1–25. https://doi.org/10.32350/jcct.11.01[52].

język wilamowski; nauczanie języka; new speakers; rewitalizacja

Artykuł przedstawia wyniki badań nad zautomatyzowanym nazywaniem obrazków (ang. *rapid automatized picture naming*) wśród wilamowskich dwujęzycznych *new speakerów*. Autor zakłada, że w procesie rewitalizacji języka *new speakerzy* będą tworzyć nową normę językową, inną od obecnie obowiązującej. W celu jej zbadania autor mierzy dokładność (ang. *accuracy*), szybkość i kontrolę kognitywną (ang. *cognitive control*) w czasie eksperymentów ze zautomatyzowanym nazywaniem obrazków. (AŻ)

Borges, R., & Król, T. (2019). The relationship between literature and language revitalization: „RewiTEATRalizacja" in Wilamowice. *Multiethnica*, *39*, 25–38[53].

new speakers; rewitalizacja; teatr wilamowski

Artykuł przedstawia wpływ działającej od 2014 roku amatorskiej grupy teatralnej na nauczanie języka wilamowskiego i jego obecność w świadomości mieszkańców miasta. Krótko opisana zostaje złożoność lokalnej tożsamości etnicznej i językowej w kontekście historycznym, następnie okoliczności powstania grupy „Ufa Fisa" i pięciu przygotowanych dotychczas spektakli. Pracę uzupełniają wypowiedzi młodzieży uczącej się *wymysiöeryś*, umieszczające działalność artystyczną w szerszym kontekście rewitalizacji i nauczania języka. (MM)

Chromik, B. (2019). Wilamowianie: Wspólnota migrująca? W A. W. Brzezińska, A. Szczepaniak-Kroll, & A. Szymoszyn (Red.), *300 lat Bambrów w Poznaniu: Wkład małych wspólnot migracyjnych w dziedzictwo kulturowe Polski* (ss. 71–87). Wydawnictwo Miejskie Posnania.

XXI wiek; historia miasta; okres powojenny; rewitalizacja

Tekst oparty na powstałej dotychczas literaturze. Autor prezentuje historię księstwa oświęcimskiego w czasach średniowiecza, a na jej podstawie wysnuwa wnioski dotyczące początków Wilamowic oraz traktowania Wilamowian jako migrantów. Przedstawia wzmianki na temat podróży handlowych Wilamowian w kronikach oraz literaturze naukowej i popularnonaukowej. Wiele miejsca poświęca wojennej i powojennej historii Wilamowic, a także rewitalizacji języka wilamowskiego w drugiej dekadzie XXI wieku. (TK)

---

52 Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://journals.umt.edu.pk/index.php/jcct/article/view/196 (dostęp: 30.11.2020).

53 Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://www.valentin.uu.se/digitalAssets/686/c_686162-l_3-k_multiethnica392019.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Chromik, G. (2019). Mittelalterliche deutsche Sprachinseln in Oberschlesien, Kleinpolen und Rotreußen. W H. Philipp, B. Weber, & J. Wellner (Red.), *Deutsch in Mittel-, Ost- und Südosteuropa: DiMOS-Füllhorn Nr. 4. Tagungsband Kronstadt 2017* (ss. 58–73). Universitätbibliothek Regensburg. https://doi.org/10.5283/epub.41109[54]

język wilamowski; wyspy językowe

Artykuł przedstawia średniowieczne niemieckie wyspy językowe na Górnym Śląsku, w Małopolsce i na Rusi Czerwonej. Podrozdział poświęcony jest bielsko-bialskiej wyspie językowej, mowa jest także o Wilamowicach i – krótko – o historii wilamowszczyzny, szczególnie o uznaniu jej za odrębny język przez amerykańską Bibliotekę Kongresu. Do artykułu dołączono zdjęcie dwujęzycznej tablicy wilamowsko-polskiej. (AŻ)

Król, T. (2019a). Zbiór pieśni wilamowskojęzycznych z Sammlung Horak w Volksmusikarchiv des Bezirks Oberbayern w świetle najnowszych badań nad muzyką w Wilamowicach. *Literatura Ludowa*, *2019*(3), 47–66. https://doi.org/10.12775/28702[55]**.**

folklor; literaturoznawstwo; muzyka

Praca przedstawia transkrypcje i polskie tłumaczenia 23 tekstów piosenek wilamowskich odnalezionych w zbiorach Volksmusikarchiv des Bezirks Oberbayern (Bruckmühl). Piosenki zostały zanotowane przez austriacko-niemieckiego badacza Karla Horaka podczas badań w latach 30. i 40. XX wieku, stanowią zatem dokument rozwoju wilamowszczyzny z okresu przed rokiem 1945. Część materiałową pracy uzupełnia krótki wstęp, podsumowujący stan badań nad wilamowską muzyką, oraz nota biograficzna o Horaku i jego badaniach. (MM)

Król, T. (2019b). Życie ze śmiercią języka: Pisanie jako rodzaj terapii: Przypadek wilamowski: Mój przypadek. *Litteraria Copernicana*, *30*(2), 213–219. https://doi.org/10.12775/LC.2019.030[56]**.**

aktywizm językowy; literaturoznawstwo; rewitalizacja; tożsamość etniczna

Tekst przedstawiający twórczość literacką z perspektywy autobiograficznej. Badacz przedstawia genezę swojej działalności pozanaukowej. Poruszany jest również temat wilamowskiej tożsamości w XXI wieku (stojącej często w opozycji do dominującej tożsamości polskiej czy niemieckiej), a także historia rewitalizacji. Szczególnie ważna jest część dokumentacyjna –

[54] Publikacja dostępna na stronie wydawcy: https://epub.uni-regensburg.de/41413/ (dostęp: 30.11.2020).

[55] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LL/article/view/28702 (dostęp: 30.11.2020).

[56] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LC/article/view/LC.2019.030 (dostęp: 30.11.2020).

zamieszczona na końcu tekstu bibliografia publikowanych i niepublikowanych tekstów literackich autora. (TK)

Król, T., & Maryniak, J. (2019). Vilamovian and Alznovian narratives of post-war persecutions and the novel *Pflüger im Nebel*. *Zeszyty Łużyckie*, *53*, 43–68[57].

badania terenowe; bielsko-bialska wyspa językowa; Hałcnów; okres powojenny; tożsamość etniczna

Tekst opatrzony został wstępem omawiającym różnicę w poczuciu tożsamości Wilamowian i sąsiednich Hałcnowian oraz wynikające z niej różne losy przedstawicieli obu grup w XX wieku. Autorzy porównali powtarzające się elementy narracji o powojennych prześladowaniach Wilamowian i Hałcnowian. Zostały one skonfrontowane z tymi występującymi w powieści hałcnowskiego pisarza Karla Olmy/Michaela Zöllnera. Przybliżona została również jego biografia i twórczość. (TK)

Majerska-Sznajder, J. (2019a). Pobyt I Brygady Legionów Polskich w pamięci Wilamowian. *Almanach Kęcki*, *22*, 31–38.

badania terenowe; historia miasta; tożsamość etniczna

Tekst stanowi prezentację materiałów z badań terenowych i z literatury memuarystycznej dotyczącej pobytu Legionów Polskich w Wilamowicach. Autorka konfrontuje pozytywny obraz żołnierzy wynikający z pamiętników i dokumentów z pamięcią i postpamięcią Wilamowianek, dla których pobyt żołnierzy wiązał się z traumą przemocy seksualnej. Autorka opisuje również późniejsze tragiczne losy zgwałconych kobiet. (TK)

Majerska-Sznajder, J. (2019b). Rewitalizacja kulturowa w Wilamowicach. W E. Kocój, T. Kosiek, & J. Szulborska-Łukaszewicz (Red.). *Dziedzictwo kulturowe w regionach europejskich: Odkrywanie, ochrona i (re)interpretacja: Studia nad Dziedzictwem i Pamięcią Kulturową* (ss. 183–204). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

XXI wiek; folklor; historia miasta; rewitalizacja

Tekst prezentujący działania rewitalizacyjne w Wilamowicach w XXI wieku. Autorka – Wilamowianka – z pozycji badaczki lokalnej opisuje przebieg działań Wilamowian mających na celu udokumentowanie i rewitalizację kultury wilamowskiej, a także starania i niezrealizowane nadzieje związane z pozyskaniem statusu języka regionalnego dla języka wilamowskiego. Artykuł stanowi dokładny przegląd wydarzeń i inicjatyw rewitalizacyjnych, także tych oddolnych, w które zaangażowana była wyłącznie wilamowska młodzież. (TK)

---

[57] Artykuł udostępniony przez autorów w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/41763999/Vilamovian_and_Alznovian_narratives_of_post-war_persecutions_and_the_novel_Pfl%C3%BCger_im_Nebel (dostęp: 30.11.2020).

Majerska-Sznajder, J. (2019c). Rozwój i stan krajobrazu językowego: Przypadek języka wilamowskiego. *Adeptus*, *2019*(14), 1–17. https://doi.org/10.11649/a.1981[58].

XXI wiek; krajobraz językowy; rewitalizacja

Artykuł przedstawia obecny stan krajobrazu językowego Wilamowic: obecności języka i symboli lokalnej kultury w przestrzeni publicznej miasta. Zagadnienie zostaje osadzone w szerszym kontekście historii miejscowości, ale autorka skupia się na okresie od połowy lat 90. XX wieku, kiedy pierwsze wilamowskie napisy pojawiły się w przestrzeni publicznej. W odniesieniu do współczesności krajobraz potraktowany jest szeroko, także jako widoczność języka w przestrzeni wirtualnej czy publikacjach drukowanych. Zaznaczony zostaje problem folkloryzacji lokalnej kultury oraz korzyści i zagrożeń płynących z jej komercjalizacji, a także kwestia braku regulacji prawnych dotyczących języka wilamowskiego. (MM)

Małanicz-Przybylska, M. (2019). *Bez muzyki, bez śpiewu nie ma świata: Muzyka w Wilamowicach*. Centrum Zaangażowanych Badań nad Ciągłością Kulturową.

XXI wiek; badania terenowe; folklor; muzyka; okres powojenny

Oparta na badaniach terenowych i obficie cytująca wywiady etnograficzne praca przedstawiająca całokształt tradycji muzycznej Wilamowic. Poszczególne rozdziały poświęcone są orkiestrom dętym, wilamowskim weselom, historii i działalności zespołów regionalnych (współautorką tego rozdziału jest Aleksandra Walczak) oraz muzyce obecnej w innych kontekstach, w życiu codziennym i podczas tradycyjnie świętowanych uroczystości. W podsumowaniu autorka przedstawia swoją refleksję nad znaczeniem muzyki dla lokalnej wspólnoty i jej ważną rolą w budowaniu lokalnej tożsamości. Pracy towarzyszy opracowany przez Tymoteusza Króla aneks zawierający 47 tekstów piosenek w wersji wilamowskiej i w polskim przekładzie, podzielonych na osiem kategorii gatunkowo-tematycznych. Opisywane w pracy utwory można odsłuchać online na stronie https://culturalcontinuity.al.uw.edu.pl/resource/music-from-wilamowice-muzyka-z-wilamowic/ (dostęp: 30.11.2020). (MM)

Mętrak, M. (Red.). (2019). Małą łyżką smakuje dłużej: Dyskusja językowo-literacka. *Zeszyty Łużyckie*, *53*, 153–180[59].

literaturoznawstwo; rewitalizacja; teatr wilamowski

Opatrzony przypisami i krótkim komentarzem zapis zarejestrowanej w grudniu 2018 roku dyskusji o literaturze i przekładach powstających w etnolektach mniejszościowych z terenu Polski (kaszubski, łemkowski, mazurski, śląski, wilamowski). Jedną z uczestniczek rozmowy

[58] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://ispan.waw.pl/journals/index.php/adeptus/article/view/a.1981 (dostęp: 30.11.2020).

[59] Artykuł udostępniony przez redaktora w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/41733226/Ma%C5%82%C4%85_%C5%82y%C5%BCk%C4%85_smakuje_d%C5%82u%C5%BCej_Dyskusja_j%C4%99zykowo_literacka_With_smaller_spoon_you_enjoy_it_longer_A_discussion_on_language_and_literature i ResearchGate: https://www.researchgate.net/publication/340297921_Mala_lyzka_smakuje_dluzej_Dyskusja_jezykowo-literacka_With_smaller_spoon_you_enjoy_it_longer_A_discussion_on_language_and_literature_PL (dostęp: 30.11.2020).

jest Justyna Majerska-Sznajder (Jüśja fum Biöetuł), opowiadająca o wilamowskim zespole teatralnym, problemach przekładu na język mniejszości oraz wykorzystaniu tradycji piśmienniczej przy rewitalizacji języka. (MM)

Mętrak, M. (2019). Wymysorys (Vilamovicean) and Halcnovian: Historical and present-day sociolinguistic situation of microlanguages in a southern-Polish language island. W L. Rezoničnik & N. Zavašnik (Red.). *Slovani od preloma 19. in 20. stoletja do danes: Jezikovne, zgodovinsko-politične spremembe in književni doprinos* (ss. 7–19). Študentska sekcija Zveze društev Slavistično društvo Slovenije[60].

bielsko-bialska wyspa językowa; Hałcnów; krajobraz językowy; rewitalizacja; socjolingwistyka

Praca przedstawia porównanie sytuacji rewitalizowanego języka wilamowskiego z sąsiednim germańskim dialektem Hałcnowa, obecnie umierającym. Przedstawiona zostaje historia obydwu miejscowości, kontakty z innymi językami i prestiż poszczególnych odmian, tradycje literackie, stopień dokumentacji, status polityczny, edukacja, a wreszcie obecność w mediach i krajobrazie językowym. W podsumowaniu podkreślone zostają różnice w lokalnych tożsamościach, które przyczyniły się do radykalnie różnego rozwoju sytuacji językowej w obu miejscowościach. (MM)

Rodak, J. (2019). *Kazania Grzegorza Jana Zdziewojskiego z Łasku: Tom I: Kazania wilamowickie (1640–1644)*. Wydawnictwo Scriptum.

historia parafii; Jan Zdziewojski; polityka językowa; reformacja i kontrreformacja

Opracowanie krytyczne kazań spisanych w Wilamowicach przez XVII-wiecznego kaznodzieję. Książka opatrzona została wstępem, w którym autor opisuje Wilamowian i sytuację językową w Wilamowicach w XVII wieku, a także biografię ks. Zdziewojskiego. W aneksie znalazła się edycja krytyczna spisu mieszkańców Wilamowic z 1642 roku. (TK)

Szlachta-Ignatowicz, J., & Wicherkiewicz, T. (2019). O teatrze wilamowskim. *Postscriptum Polonistyczne*, *23*(1), 89–103. https://doi.org/10.31261/PS_P.2019.23.07[61].

XXI wiek; język wilamowski; okres powojenny; rewitalizacja; teatr wilamowski

Tekst traktuje o wilamowskojęzycznej grupie teatralnej „Ufa fisa" i składa się z recenzji przedstawienia „Ymertihła" z perspektywy literaturoznawczej oraz socjolingwistycznego komentarza odnośnie do rewitalizacji wilamowskiego. Autorzy omawiają kontekst histo-

[60] Publikacja dostępna w Słoweńskiej Bibliotece Cyfrowej: https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-L5NNZ633 (dostęp: 30.11.2020).

[61] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: http://www.postscriptum.us.edu.pl/wp-content/uploads/2019/09/6_Szlacha-Ignatowicz-Wicherkiewicz.pdf (dostęp: 30.11.2020).

ryczny przedstawienia: trudne losy Wilamowian w czasie II wojny i szczególnie tragiczne po jej zakończeniu, a także współczesne konteksty: rewitalizację językową oraz działania na rzecz popularyzacji tego trudnego rozdziału wilamowskiej historii przez młodzież. (TK)

Šatava. L. (2019). New speakers in the context of the minority languages in Europe and the revitalisation efforts. *Treatises and Documents: Journal of Ethnic Studies*, *82*, 131–151[62].

nauczanie języka; new speakers; rewitalizacja; standaryzacja

Artykuł przedstawia najnowsze refleksje nad procesami śmierci i rewitalizacji języków mniejszościowych, zwracając uwagę na zjawisko otwierania się wspólnot mniejszościowych na użytkowników języka niepochodzących z danej grupy. Autor wprowadza pojęcia nowomówcy (*new speaker*), języka postwernakularnego i ksenolektu – sztucznie (re)konstruowanej normy obcej dla *native speakerów*. Rozważania teoretyczne uzupełniają krótkie charakterystyki trzech środkowoeuropejskich przykładów rewitalizacji: języków łużyckich w Niemczech, wilamowskiego w Polsce i niemieckiej gwary Huncokárów na Słowacji, której popularyzatorzy korzystają obecnie z doświadczeń Wilamowian. (MM)

Wicherkiewicz, T. (2019). Mikroliteratura mikrojęzyka mikrospołeczności: Wilamowice, Fliöra-Fliöra i ich literatura. *Litteraria Copernicana*, *30*(2), 113–124. https://doi.org/10.12775/LC.2019.023[63].

Florian Biesik; literaturoznawstwo; socjolingwistyka; teatr wilamowski

Artykuł umieszcza wilamowskojęzyczną twórczość w kontekście badań nad „literaturami mniejszymi" Gilles'a Deleuze'a i Félixa Guattariego oraz Jadranki Ceragol. Przedstawia historię literatury wilamowskiej, począwszy od pojedynczych zapisków dziewiętnastowiecznych, przez przełomowy dorobek Floriana Biesika, po prace twórców współczesnych – w tym projekty teatralne i muzyczne. (MM)

[62] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://rig-td.si/en/clanki/new-speakers-in-the-context-of-the-minority-languages-in-europe-and-the-revitalisation-efforts/ (dostęp: 30.11.2020).

[63] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/LC/article/view/LC.2019.023 (dostęp: 30.11.2020).

Żak, A. (2019). O pewnym szczególe z wilamowskiej fonetyki: Próba analizy w kontekście arealnym. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 54*, 1–15. https://doi.org/10.11649/sfps.1653[64].

dialekty niemieckie; dialekty polskie; fonetyka i fonologia; język wilamowski

Artykuł przedstawia charakterystyczne dla wilamowskiego przejście *l > [ł] > [w], którego ostatnie ogniwo (wokalizacja [ł]) zaszło najprawdopodobniej w ostatnim stuleciu. Zmiana ta analizowana jest na tle arealnym, tzn. w porównaniu z dialektami niemieckimi i polskimi. Biorąc pod uwagę brak ograniczeń pozycyjnych dla omawianej zmiany, a także silny wpływ polszczyzny w wielu innych aspektach, autor stwierdza, że zmiana zaszła najprawdopodobniej pod polskim wpływem. (AŻ)

2020 (5 publikacji)

Andrason, A. (2020). Verb second in Wymysorys. W R. Woods & S. Wolfe (Red.), *Rethinking verb second* (ss. 700–722). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780198844303.003.0030

język wilamowski; kontakty językowe; składnia

W artykule w perspektywie kognitywnej przeanalizowane zostało występowanie czasownika w języku wilamowskim na drugiej pozycji we frazie, tzw. V2 – ang. *verb second*. Autor stwierdza, że w wilamowskim możliwy jest zarówno „sztywny" szyk germański (z czasownikiem zawsze na drugim miejscu), jak i bardziej swobodny szyk w typie słowiańskim (polskim). Wybór szyku zależy od mówcy (uwarunkowania idiolektalne), a także od innych czynników (sytuacyjnych itp.) – może więc wykazywać wariantywność nawet w obrębie jednej wypowiedzi. (AŻ)

Bem, K. (2020). *Calvinism in the Polish Lithuanian Commonwealth, 1548–1648: The churches and the faithful*. Brill Academic Press[65].

historia miasta; historia parafii; polityka językowa; reformacja i kontrreformacja

Autor, opisując losy kalwinizmu w XVI i XVII wieku w Polsce, wspomina o Wilamowicach w kontekście przyjęcia kalwinizmu i jego trwania do końca XVII wieku. Wilamowice są także wspomniane jako wioska, gdzie mówiono językiem niemieckim i niderlandzkim i gdzie kalwińskie nabożeństwa odprawiano po niemiecku i po polsku. (TK)

[64] Artykuł dostępny na stronie czasopisma: https://ispan.waw.pl/journals/index.php/sfps/article/view/sfps.1653 (dostęp: 30.11.2020).

[65] Fragmenty książki dostępne w serwisie *Google Books*: https://books.google.pl/books/about/Calvinism_in_the_Polish_Lithuanian_Commo.html?id=8XvnDwAAQBAJ&redir_esc=y (dostęp: 30.11.2020).

Chromik, B., Król T., & Małanicz-Przybylska M. (Red.). (2020). *Wilamowianie i ich stroje*. Centrum Zaangażowanych Badań nad Ciągłością Kulturową.

badania terenowe; folklor; rewitalizacja; strój wilamowski

Obszerna książka mająca na celu przedstawienie stroju wilamowskiego jako procesu, z różnych perspektyw: historycznej (strój w dawnych dokumentach), kostiumologicznej (pochodzenie tkanin), antropologicznej (wyniki etnograficznych badań terenowych) i socjologicznej. Znajduje się w niej ponad tysiąc fotografii, zarówno archiwalnych, jak i zestawów stroju skompletowanych na poszczególne okazje na podstawie materiału z badań terenowych, oraz zdjęcia wzorów poszczególnych elementów stroju. Poszczególne rozdziały dotyczą m.in. sposobów badania i dokumentacji stroju, historii i współczesnej formy strojów kobiecych i męskich, lokalnych twórców elementów stroju i jego kolekcjonerów, a także wyobrażeń stroju wilamowskiego w sztuce (gdzie zaprezentowano kilkanaście obrazów przedstawiających Wilamowianki). Aneks do książki stanowi wybór przetranskrybowanych i opracowanych źródeł rękopiśmiennych dotyczących stroju. (TK)

Król T. (2020). Die Wilmes-Wiener. *Bielitz-Bialaer Rundbrief aus Hannover, 58*, 31– 45[66].

historia miasta; socjolingwistyka; tożsamość etniczna; związki z Wiedniem

Tekst poświęcony związkom Wilamowic z Wiedniem ze szczególnym uwzględnieniem Wilamowian mieszkających w austriackiej stolicy. Przywołane zostały w nim znane autorowi wzmianki na temat Wilamowian w Wiedniu w innych tekstach, a także niepublikowanych do tej pory rękopisach. W tekście opisane zostały powody migracji, zajęcia Wilamowian wiedeńskich, pielęgnowane tam przez nich zwyczaje i tradycje, stosunek do stroju i języka, a także powszechna wśród nich zdaniem autora endogamia. Poruszony jest również temat ich zróżnicowanej tożsamości. Tekst kończy opis dzisiejszej sytuacji Wilamowian w Wiedniu, sporządzony na podstawie badań terenowych i archiwalnych autora. (TK)

Majerska-Sznajder, J., & Król, T. (2020). W cieniu swoich żon, czyli rzecz o wilamowskim stroju męskim. W M. Furmanik-Kowalska & A. Straszewska (Red.), *Co (nie) przystoi mężczyźnie? Ubiór męski w sztuce i kulturze* (ss. 127–148). Wydawnictwo Tako.

XXI wiek; badania terenowe; rewitalizacja; strój wilamowski; tożsamość etniczna

Tekst prezentujący współczesny stan stroju męskiego. Autorzy omawiają najnowszą historię Wilamowic, na której tle z niemal zanikłego stroju męskiego wykształciły się jego współczesne formy. Praca stanowi dokumentację zarówno materialnych, jak i niematerialnych aspektów męskiego stroju (ubiór jako wyznacznik tożsamości), który w dotychczasowej literaturze

[66] Artykuł udostępniony przez autora w serwisie *Academia*: https://www.academia.edu/43128998/Die_Wilmes-Wiener (dostęp: 30.11.2020).

omawiany był jedynie powierzchownie. Tekst wzbogaca kilkanaście zdjęć kompletów stroju, a także jego poszczególnych elementów. (TK)

LITERATURA WILAMOWSKA (8 publikacji)

Dybczyński, W. (2002). *Śpiewnik gminy Wilamowice*. Gmina Wilamowice.

język wilamowski; muzyka

Śpiewnik, poprzedzony krótkim wstępem o charakterze autobiograficznym, zawiera dwadzieścia piosenek w języku wilamowskim (zostały one określone jako „melodie starodawne") wraz z nutami i tłumaczeniem na język polski. Pozostałe 242 teksty w języku polskim są ogólnie znanymi w regionie piosenkami. Autor w zapisie tekstów po wilamowsku posługuje się własną pisownią półfonetyczną (przypominającą pisownię Józefa Gary). (AŻ)

Gara, J. (2003). *Zbiór wierszy o wilamowskich obrzędach i obyczajach oraz słownik języka wilamowskiego*. Stowarzyszenie na rzecz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Miasta Wilamowice „Wilamowianie"[67]. [2 wyd. 2010]

język wilamowski; literatura wilamowska; słowniki

Publikacja zawiera dziewiętnaście wierszy w języku wilamowskim lokalnego poety i nauczyciela języka wilamowskiego, przetłumaczonych na polski i niemiecki. Twórczość oryginalna autora została poprzedzona krótkim wstępem na temat historii Wilamowic. Publikację wieńczy stosunkowo niewielki słownik wilamowsko-polsko-niemiecko-angielski. Uwagę zwraca stosowana przez Józefa Garę autorska ortografia. (AŻ)

Gara, J. (2007b). *„Wymysöjer śtytła": Miasteczko Wilamowice oraz jego osobliwości w zbiorze piosenek Józefa Gary*. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Wilamowicach[68].

folklor; język wilamowski; muzyka

Książeczka zawiera zbiór dwudziestu sześciu piosenek i trzech kolęd (pastorałek) w języku wilamowskim wraz z ich tłumaczeniem na język polski. Publikację poprzedzają recenzje Daniela Kadłubca i Tomasza Wicherkiewicza oraz wstęp na temat historii Wilamowic i języka wilamowskiego autorstwa Jolanty Danek, która była również odpowiedzialna za zredagowanie całości publikacji. Do książeczki została dołączona płyta CD z nagraniami piosenek w wykonaniu najstarszych wilamowskich *native speakerów*. (AŻ)

[67] Treść publikacji dostępna jest w serwisie *Wikimedia*: https://pl.wikisource.org/wiki/Zbi%C3%B3r_wierszy_o_wilamowskich_obrz%C4%99dach_i_obyczajach_oraz_S%C5%82ownik_j%C4%99zyka_wilamowskiego (dostęp: 30.11.2020).

[68] Treść publikacji dostępna jest w serwisie *Wikimedia*: https://wikisource.org/wiki/%E2%80%9EWymys%C3%B6jer_%C5%9Btyt%C5%82a%E2%80%9D (dostęp: 30.11.2020).

Król, T. (2011). *S'ława fum Wilhelm*. Stowarzyszenie Na Rzecz Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Miasta Wilamowice „Wilamowianie".

literatura wilamowska; mitologia pochodzenia

Składający się z siedemnastu ksiąg poemat opisujący losy mitycznego Wilhelma, założyciela Starej Wsi i Wilamowic. Każdy z rozdziałów poprzedza krótkie streszczenie w języku polskim, pracę zamykają zaś krótkie recenzje-komentarze autorstwa Alexandra Andrasona, Tomasza Wicherkiewicza i Barbary Tomanek. (MM)

Majerska, J. (2014). *Wymysiöejer fibl*. Uniwersytet Warszawski[69].

folklor; literatura dziecięca; literatura wilamowska; materiały edukacyjne

Druga część serii *Ynzer Kyndyn* („Nasze dzieci") – ilustrowany przez autorkę wilamowski elementarz napisany częściowo po polsku, a częściowo po wilamowsku. Przedstawia historię miasteczka i tradycje związane z rokiem obrzędowym, w tym osiem tekstów piosenek i słowniczki tematyczne dotyczące poszczególnych zagadnień (np. nazwy sąsiednich miejscowości, elementy stroju, narzędzia gospodarskie). Właściwy tekst poprzedza wstęp Tymoteusza Króla. (MM)

Ritchie, C. (2014). *Ynzer boümmüter*. Uniwersytet Warszawski[70].

literatura dziecięca; literatura wilamowska

Ilustrowana książeczka dla młodszych dzieci przygotowana przez australijskiego lingwistę, opatrzona polskojęzycznym wstępem autorstwa Justyny Olko, Tomasza Wicherkiewicza i Tymoteusza Króla. Pierwsza część serii *Ynzer Kyndyn*. (MM)

Maryniak, J., & Tomaszewski, J. (Red.). (b.d. [2018]). *Ymertihła/Odziewaczka*. Nakładem własnym.

literatura wilamowska; rewitalizacja; teatr wilamowski

Program spektaklu teatralnego grupy „Ufa fisa" zawierający informacje o autorach i aktorach występujących w spektaklu oraz skrótowy opis wszystkich scen równolegle po wilamowsku i polsku. Dodatek stanowi tekst piosenki finałowej opartej na wierszu Susanne Collins „The Hanging Tree". (MM)

[69] Publikacja dostępna na stronie projektu: http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/Content/Uploaded/Documents/wymysioejer%20fibl-cb417623-33a9-47f3-b1f1-4f793ab4b7ab.pdf (dostęp: 30.11.2020).

[70] Publikacja dostępna na stronie projektu: http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/Content/Uploaded/Documents/Ynzerboummuter-a10570de-8558-425b-bffc-9917d4519533.pdf (dostęp: 30.11.2020).

Saint-Exupéry de, A. (2019). *Der Kliny Fjyśt* (T. Król, J. Maryniak, Tłum.). Uniwersytet Warszawski, Stowarzyszenie „Wilamowianie”[71].

literatura dziecięca; literatura obca w przekładzie

Przekład „Małego Księcia” dokonany przez Tymoteusza Króla i Joannę Maryniak, uzupełniony o oryginalne wilamowskojęzyczne dodatki: krótkie opowiadanie, posłowie, tekst piosenki i nuty do jej wykonania oraz polsko-wilamowski słowniczek trudniejszych pojęć. (MM)

An Annotated Bibliography of Published Works Concerning the Culture of Wilamowice and the Wymysorys Language, 2001–2020

This paper contains a list of 117 publications concerning the history, culture and language of Wilamowice, a small town in the south of Poland, populated by descendants of medieval colonists of Germanic origin. The town is well known for its unusual folk costume and the critically endangered minority language known as Wymysorys. Although the bibliography mainly covers academic works (monographs and journal articles), it also includes a supplement listing literary works published in Wymysorys. Each entry provides bibliographic information, keywords and a brief description of the publication. Additionally, links to online versions of the works are provided where possible.

Keywords:

bibliography; history of Wilamowice; culture of Wilamowice; Wymysorys language; Vilamovicean literature; Wilamowice

Bibliografia adnotowana publikacji dotyczących kultury Wilamowic i języka wilamowskiego z lat 2001–2020

Niniejsze opracowanie zawiera listę 117 publikacji dotyczących historii, kultury i języka Wilamowic – położonego na południu Polski miasta, zamieszkałego przez potomków średniowiecznych kolonistów germańskiego pochodzenia. Miejscowość ta słynie z niezwykle bogatego stroju ludowego i zagrożonego wymarciem języka mniejszościowego znanego jako *wymysiöeryś*. Bibliografia obejmuje przede wszystkim publikacje o naukowym charakterze (monografie i artykuły), ale zawiera również suplement wymieniający literaturę piękną wydawaną w języku wilamowskim. W każdej nocie zamieszczono opis bibliograficzny, słowa

[71] Publikacja dostępna na stronie projektu: http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/Content/Uploaded/Documents/MK-ffeed7fa-77b3-4cbc-9933-c9c1bcc60901.pdf (dostęp: 30.11.2020).

kluczowe i krótką prezentację zawartości publikacji. Dodatkowo, tam, gdzie było to możliwe, dołączone zostały odsyłacze do wersji online wymienionych prac.

Słowa kluczowe:
bibliografia; historia Wilamowic; kultura Wilamowic; język wilamowski; literatura wilamowska; Wilamowice

Citation:
Król, T., Mętrak, M., Żak, A. (2020). Bibliografia adnotowana publikacji dotyczących kultury Wilamowic i języka wilamowskiego z lat 2001–2020. *Adeptus*, *2020*(16), Article 2363. https://doi.org/10.11649/a.2363

Publication History:
Received: 2020-08-05; Accepted: 2020-12-07; Published: 2020-12-31